

TREND- OCH OMVÄRLDSANALYS

Mölnåls stad 2023

Bästa möjliga
Mölnåls.
Varje dag.

Mölnadal.s stad
Telefon: 031-315 10 00
kontakt@molndal.se, www.molndal.se
Uppllysningar om innehållet Erik Wässing, erik.wassing@molndal.se
Mölnadal.s stad 2023

INNEHÅLL

STADSDIREKTÖREN HAR ORDET.....	4
BAKGRUND OCH FAKTA OM ANALYSEN	5
EKONOMISK UTBLICK	8
GLOBALISERING.....	11
DEMOGRAFISK UTVECKLING	14
TEKNIKUTVECKLING.....	21
KLIMATFÖRÄNDRINGAR.....	24
VÄRDERINGSFÖRÄNDRINGAR.....	29
ATT BEVARA OCH STÄRKA ETT SAMMANHÅLLET SAMHÄLLE	35
ÖKAT BEHOV AV LIVSLÅNGT LÄRANDE	42
ÖKANDE PSYKISK OHÄLSA	47
KOMPLEXA SAMHÄLLSUTMANINGAR	54
ÖKAD MEDVETENHET OM SAMHÄLLETS SÅRBARHET-CYBERSÄKERHET	59
SLUTORD.....	63

STADSDIREKTÖREN HAR ORDET

Detta är en viktig pusselbit. En samlad trend- och omvärldsanalys är avgörande i arbetet med att göra Mölndal till en hållbar stad. Att vi förstår och förhåller oss till omvärlden och hur den påverkar oss lokalt, regionalt och nationellt i Sverige är av stor betydelse för vår framtid.

*Mio Saba Sjösten,
Stadsdirektör*

Vi står inför stora och spännande utmaningar. Vi ska klara ett större uppdrag med mindre pengar. Vi blir fler yngre och fler äldre i samhället men färre som betalar skatt samtidigt som Mölndalsbornas förväntningar på det vi levererar ökar. Vi behöver vara innovativa och hitta nya sätt att lösa våra uppgifter på för att klara framtidens välfärd.

Trender i omvärlden påverkar oss på olika sätt. En del har stor betydelse på kort sikt, andra är mer långsiktiga. En del har karaktären av ett hot medan andra är en möjlighet. Genom att systematiskt ha koll på trender och förändringar i vår omvärld blir vi bättre rustade för att möta det som kommer. Jag hoppas att materialet kommer att användas och leda till dialog om vad som påverkar oss och hur vi planerar att möta detta.

Fotograf: Emmy Jonsson

BAKGRUND OCH FAKTA OM ANALYSEN

Detta är den tredje sammanhållna trend- och omvärldsanalysen som görs med perspektivet hela Mölndals stad.

Vi har de senaste åren alla blivit i högsta grad medvetna om hur svårt det är att förutse framtiden och sett hur omvälvande och svåröversägliga händelser kan påverka en hel värld. Genom att bevaka trender och förändringar som påverkar oss blir vi bättre rustade för att möta utmaningar på ett proaktivt och ändamålsenligt sätt. Den kunskap en omvärldsanalys erbjuder kan bli extra betydelsefull i en framtid med krympande ekonomiskt utrymme för kommunal verksamhet och stora utmaningar inom så många områden, såsom klimatförändringar, brist på kompetens eller samhällets säkerhet.

Syfte och användning

Syftet med trend- och omvärldsanalysen är bland annat att

- vara ett kunskapsunderlag i planeringsprocessen för nämnder och bolag i Mölndals stad.
- kunna bidra i verksamhetsplanering i stadens förvaltningar och bolag.
- ge en gemensam bild och fungera som underlag för kompetensutveckling för anställda i Mölndals stad och övriga som är intresserade av de utmaningar och möjligheter vi står inför.

Till analysen finns ett arbetsmaterial kopplat. Materialet ska vara till hjälp för verksamheter att utifrån analysen fördjupa sig i hur den egna verksamheten påverkas och hur de kan förhålla sig till detta.

Koppling till andra dokument och processer

En trend- och omvärldsanalys är en pusselbit bland flera underlag i styrning och ledning av staden. I grunden finns den politiska viljan uttryckt i bland annat stadens fullmäktigemål, nämndmål och i en politisk plattform. I Mölndal Vision 2040 formuleras hur vi vill att Mölndal ska utvecklas på sikt. Styr-dokument behandlar viktiga aspekter av hur vår verksamhet ska styras. Löpande samlas data in kring olika perspektiv av vår stads verksamheter. Tillsammans ger detta en bild av Mölndal som kan fungera som underlag när vi funderar kring hur vi bäst vill forma vår framtida verksamhet.

Metod och avgränsning

Utgångspunkten för att ta fram denna analys är material som Sveriges Kommuner och Regioner har tagit fram tillsammans med Kairos Future AB. De har identifierat fem megatrender och tio trender som påverkar det kommunala uppdraget fram emot 2030.

För att göra arbetet hanterligt i omfattning har stadsdirektörens ledningsgrupp och andra nyckelpersoner i staden prioriterat bland dessa trender, utifrån vad som är relevant ur ett perspektiv för hela staden. De har även haft möjlighet att lägga till trender som de saknade bland SKR:s utvalda. En arbetsgrupp med representanter från stadsledningsförvaltningen har utgått från de prioriterade trenderna och tagit fram denna rapport.

Perspektivet är i grunden ganska långsiktigt. För att sätta trenden i sitt sammanhang och försöka ge en bred bild av dess innebörd ger vi i många fall också en nulägesbild med fakta, statistik och eventuellt också en historisk utveckling kring trenden. I vissa fall ger vi några sammanfattande tankar som kan fungera som inspel i det vidare arbetet med analysen.

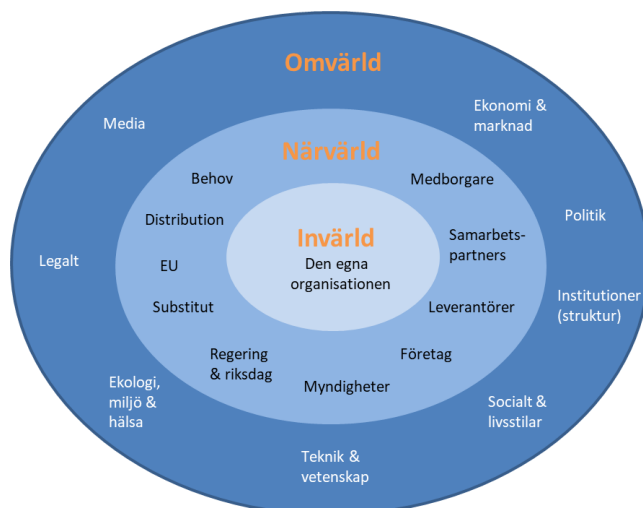
Många trender hänger samman och påverkar varandra. För att i möjligaste mån undvika upprepningar försöker vi att i rapporten endast skriva om en trend på ett ställe även om den kan ha påverkan i flera sammanhang.

Några begrepp i trend- och omvärldsanalys

Ur analysynpunkt befinner vi oss i olika världar, med olika möjlighet att påverka dessa. Man brukar prata om:

- Invärld - den värld vi verkar i (t. ex. Mölndals stad).
- Närvärld - den värld vi indirekt kan påverka (t.ex. Mölndal i Göteborgsregionen, i Västra Götalandsregionen)
- Omvärld - den värld vi kan påverka i mindre utsträckning (Mölndal i Sverige, i EU, i världen)

Det är viktigt att ha med alla perspektiven i en trend- och omvärldsanalys. I de olika världarna finns olika aktörer och faktorer som vi behöver förhålla oss till.

Figur: Tre världar **Källa:** Kairos Future AB

Vad är en trend?

En trend är en långsiktig utveckling för en variabel som ändrar förutsättningar för människor.

Megatrender är övergripande, i många fall globala krafter som påverkar oss på kort och lång sikt. De har påverkan på till exempel invånare, företag, ekonomi, miljö och samhälle. Vi har dock en begränsad möjlighet att påverka dem.

En trend är jämfört med en megatrend mer påverkbar, geografiskt avgränsad och påverkar delar av samhället. Både megatrender och trender är drivkrafter för varandra i en sammanflätad process.

Vi utgår från de megatrender och trender SKR har identifierat som viktiga för kommuner och regioner med sikte på år 2030. De trender som är markerade i fet stil är de som vi har bedömt som mest relevanta för Mölndals stad och som vi analyserar vidare i den här texten.

Megatrender:

- Globalisering
- Demografisk utveckling
- Klimatförändringar
- Teknikutveckling
- Värderingsförändringar

Trender:

- **Tillitens betydelse uppmärksammas allt mer¹**
- **Ökad polarisering och utsatthet²**
- **Ökad medvetenhet om samhällets sårbarhet**
- **Ökat behov av livslångt lärande**
- **Komplexa samhällsutmaningar kräver nya arbetssätt**
- Användare driver teknisk utveckling
- Nya livsmönster påverkar platsbundenheten
- Hållbarhetsarbete ger konkurrensfördelar
- Välfärdsbrottslighet slukar allt mer resurser
- Det lokala och regionala handlingsutrymmet utmanas

I vårt interna prioriteringsarbete har vi också valt att lägga till en trend: **Ökande psykisk ohälsa.**

Läs mer:

- [Film om 10 trender fram mot år 2030, SKR](#)

Källor:

- [SKR Vägval för framtiden 4 – trender som påverkar det kommunala uppdraget fram emot 2030, 2021](#)
- Kairos Future Ab – diverse kursmaterial
- Trend- och omvärldsanalysen 2020, Helsingborg 2020

¹ Dessa två trender slås ihop till en i vår analys: Att främja och stärka ett sammanhållet samhälle

EKONOMISK UTBLICK

Introduktion

Det har varit ett oerhört händelserikt år. Världsekonomin präglades i början av året av en snabb återhämtning efter coronapandemin. Inflationen steg visserligen något till följd av omfattande statliga stimulanser under pandemin samt brist på vissa varor och komponenter men de flesta bedömare trodde att den skulle stanna på en hanterlig nivå. Indikationen från centralbankerna var att räntorna fortsatt skulle hållas låga. Sen ville verkligheten något annat...

Världen

I februari anfalls Ukraina av Ryssland. Kriget har lett till en inbromsning av världsekonomin och medfört en energikris i Europa som i sin tur har bidragit till kraftigt stigande inflation och räntor. Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, skriver i Ekonomirapporten i december att svensk och global konjunktur är på väg att försvagas och att återhämtningen efter pandemin därmed kommer att brytas. Effekten av den penningpolitiska åtstramningen världen över, liksom den globalt höga inflationen, bidrar till att bromsa efterfrågan i de flesta ekonomier. Centralbankernas inflationsbekämpning sänker konjunkturen men att komma till rätta med inflationen ses som avgörande. Enligt Riksbanken är en hög inflation skadligt för ett lands ekonomi och innebär en hög variation i prisutvecklingen. Detta föder osäkerhet. Förtroendet för landets valuta urholkas och hushållens incitament att spara minskar. Det blir svårare att planera inköp och veta vad som ska krävas vid löneförhandling. För företag ökar osäkerheten gällande investeringar, inköp och prissättning.

Nordea bedömer i december att globalt BNP kommer att öka med 2,3 procent under 2023 och med 2,6 procent under 2024. Globalt BNP brukar vanligtvis öka med ungefär 3,5 procent per år. Konjunkturen väntas bli svag även 2024 för att förbättras igen under 2025.

Sverige

Den svenska ekonomin följer världsekonomin och präglades även den av stark återhämtning från pandemin i början av 2022. Men det höga prisläget i kombination med inflationen påverkar nu, alla ekonomins sektorer och urholkar köpkraften hos hushåll, företag och kommuner. Inflationen i Sverige uppgick enligt SCB till 9,3 procent i oktober jämfört med ett år innan. Riksbanken höjde styrräntan i november till 2,5 procent i syfte att inom rimlig tid komma tillbaka till inflationsmålet på 2 procent. Fler höjningar är att vänta i början på 2023.

Hushållen riskerar att drabbas av en trippelchock då elpriserna och ränteutgifterna ökar samtidigt som reallönerna minskar. Svenska hushåll är dessutom, enligt Konjunkturinstitutet, mer räntekänsliga än hushåll i andra länder på grund av hög belåningsgrad och korta räntebindningstider. På sikt riskerar hushållens pessimism att sprida sig till näringslivet och företagen kommer få svårt att göra investeringar samt att hålla lönsamheten uppe. Inköpschefsprisindex i december visar på en nedgång inför 2023 på två procent. Det är dock en betydligt mindre minskning jämfört med både finanskrisen och pandemin. Svensk exportindustri riskerar att påverkas negativt när världshandeln minskar. Visserligen medför den svaga kronkursen att det är förhållandevis billigt att köpa svenska produkter men det leder också till importerad inflation då exempelvis råvaror och andra komponenter måste köpas utomlands. Flera bedömare som SKR, Nordea och Handelsbanken gör bedömningen att arbetslösheten kommer att öka något under 2023 dock från relativt låga nivåer.

För att möta en lågkonjunktur bedrivs i regel en aktiv finanspolitik med omfattande statliga satsningar och stimulanser. Men med de förutsättningar som nu råder riskerar finanspolitiska stimulanser att bli kontraproduktiva eftersom inflationen skulle drivas på ytterligare, vilket i sin tur skulle öka behovet av ännu stramare penningpolitik. Detta återspeglas också i regeringens budget för 2023 som beskrivs som återhållsam, trots att Sverige har goda statliga finanser.

Under 2023 ska många av de stora avtalen på arbetsmarknaden omförhandlas. Sedan den ”svenska modellen”, där arbetsgivarorganisationer och fackförbund förhandlar fram nivån på löneökningarna, infördes på 90-talet har löneökningarna i regel hållits på en nivå där de inte har bidragit till en ökad inflation. Inför årets förhandlingar påverkar dock de stigande priserna och levnadskostnaderna arbetstagarnas förväntningar på högre löneökningar.

SKR skrev i oktober att ”Frågan är inte längre om Sverige går mot en lågkonjunktur utan hur snart vi når dit samt hur djup den blir”. I december bedömde SKR att BNP i Sverige sjunker med 0,6 procent under 2023, ökar med 1,4 procent under 2024 och med 2,4 procent under 2025. Nordea bedömde i november att BNP sjunker med 2,0 procent under 2023 och ökar med 0,8 procent 2024 medan regeringen bedömde att BNP sjunker med 0,4 procent 2023 och ökar med 2,0 procent under 2024. Trenden är med andra ord samstämmig i de olika bedömningarna även om storleken på förändringarna varierar. Först 2026 väntas konjunkturläget vara i balans enligt SKR och Konjunkturinstitutet.

Kommunerna

Resultatnivåerna för de svenska kommunerna har under de senaste åren varit rekordhöga men trenden väntas brytas i takt med den tilltagande lågkonjunkturen under 2023 och 2024. SKR prognostiserar i december att skatteintäkterna, som är kommunernas viktigaste intäktskälla, visserligen kommer att fortsätta öka nominellt framöver men det reala skatteunderlaget väntas för första gången på många år minska. Kommunernas köpkraft beräknas därmed att sjunka med närmare två procent till följd av pris- och löneökningar samt inflationens effekt på pensionskostnaderna i kombination med införandet av ett nytt avgiftsbestämt pensionsavtal. Det starka utgångsläget från tidigare år är dock en viktig faktor för att kommunerna på kort sikt ska kunna undvika neddragningar i verksamheten.

Möndal

Möndals stad har under många år haft en god ekonomi. Det har länge varnats för att kommunernas ekonomi och förutsättningar för att bedriva verksamhet kommer att försämras i takt med att befolkningen växer och dess sammansättning ändras. De senare prognoserna från SCB visar dock att det, i riket, främst är andelen äldre över 80 år som kommer att öka framöver, medan andelen barn och unga inte längre väntas öka i samma takt som det tidigare antagits. Det innebär att det ökade demografiska trycket på välfärden inte blir riktigt lika kraftigt som tidigare förväntats eftersom behovet av förskola och skola inte längre bedöms bli lika omfattande. Möndal visar en ökande andel i arbetsför ålder samt en minskande andel äldre. Befolkningsökningen i Möndal har under de senaste åren saktat ner och växer inte i samma omfattning som tidigare. Det är viktigt att den kommunala verksamheten anpassas utifrån de förändrade demografiska förutsättningarna.

Som nämnts ovan är skatteintäkterna den helt dominerande intäktskällan för staden. De senaste prognoserna från SKR visar på att stadens ekonomiska förutsättningar är utmanande inför de kommande åren främst till följd av den kraftiga kostnadsökningen som inflationen medför. Genom skatteutjämningsystemet är det utvecklingen av skatteunderlaget i hela riket som styr storleken på skatteintäkter och inkomstutjämnning i respektive kommun. Stadens ekonomiska förutsättningar påverkas också av kostnadsutjämningsystemet, som är en kostnadsneutral omfördelningsmodell mellan landets kommuner. Möndals strukturella förutsättningar i form av demografi och socioekonomi har under senare år förbättrats relativt riket, vilket medför ett försämrat utfall för staden då ersättningarna från kostnadsutjämningsystemet kommer att minska.

Möndals ekonomi påverkas också av ett ökat investeringsbehov, dels kopplat till befolkningsutvecklingen, dels för att renovera eller ersätta äldre uttjänta verksamhetslokaler men även i form av utökad service till medborgarna. Kommunen ska dessutom leva upp till de krav som följer av statliga reformer samt möta eventuellt ökande krav på verksamhetens omfattning och kvalitet från exempelvis medborgare och brukare. Oron i omvärlden bidrar till en ökad osäkerhet kring genomförandet av investeringsprojekt både gällande produktion men även avseende kostnader och finansiering. Högre räntekostnader riskerar bland annat att ta utrymme från andra delar av den kommunala verksamheten. Utmaningarna i

verksamheten i kombination med ovan nämnda problem medför att de behov av effektiviseringar, besparingar och omstruktureringar med fokus på digitalisering och förebyggande arbete som fanns före pandemin i grunden kvarstår för att staden fortsatt ska kunna ha en god ekonomi med gynnsamma förutsättningar framöver. Detta framkommer även i stadens långsiktiga finansiella analys.

Källor och Läs mer:

- [Ekonomirapporten, december 2022, SKR](#), 2022-12-14
- [Research - Handelsbanken Capital Markets \(researchonline.se\)](#), Global konjunkturprognos, 2022-09-21
- [Nordeas konjunkturrapport: Skruvarna dras åt, Nordea](#), #3 2022
- [MakroNytt 3/2022: Rekordsnabb ränteuppgång, frostig konjunktur väntar, SKR](#), 2022-10-22
- Föreläsning, Skruvarna dras åt, Susanne Spector Nordea 2022, 2022-12-16
- Konjunkturinstitutets prognosjämförelse 2022-12-15
- [Svängande energipriser påverkar KPI \(scb.se\)](#), 2022-03-16
- [Start | Sveriges Riksbank](#), 2023-02-05

GLOBALISERING

Introduktion

Begreppet globalisering används ofta för att beskriva det ökade ömsesidiga beroendet mellan världsekonomier, kulturer och människor. Värderingar sprids, skillnader mellan länder och människors levnadsvillkor minskar, även om de fortfarande är väldigt stora.

Gränsöverskridande handel, sänkta tullar, ny teknologi samt flöden av investeringar, människor, kapital och information är några faktorer som driver globalisering. Världen har under lång tid blivit mer och mer sammankopplad men under senare år har utvecklingen vänt och fler och fler pratar om att världen håller på att deglobaliseras, där Rysslands anfällskrig mot Ukraina är en av de drivande krafterna.³

Världen

Globalisering på gott och på ont

Världen blir mindre och möjligheterna att ta del av influenser och kultur från hela världen har exploderat under de senaste decennierna. Globaliseringen har bland annat lett till en industriell utveckling i stora delar av världen. Urbaniseringen har drivits på och den extrema fattigdomen har minskat. Med globalisering följer en del negativa konsekvenser, såsom ökade skillnader mellan fattiga och rika, miljöförstöring, gränsöverskridande brottslighet, större kriskänslighet och sjukdomsspridning. Ett militärt och säkerhetspolitiskt beroende skapas. Sårbarheten i samhället ökar, inte minst i tider med internationell terrorism, cyberspionage och ett stort el- och IT-beroende.

Konflikter i världen får stora konsekvenser, samhällen raseras och människor dör och drivs på flykt, vilket bland annat leder till migrationsvågor. De i sin tur riskerar att bidra till polariserade samhällen i bland annat Sverige och Europa, ökade klyftor, större utmaningar och kostnader för att möta de människor som flyr och deras behov. Ekonomisk migration förväntas fortsatt vara hög.

Från globalisering till deglobalisering

Den globaliserade värld som vi lärt känna under de senaste decennierna med fokus på internationell handel och en tydlig maktordning där USA och den övriga västvärlden tillsammans med Kina har varit de dominerande krafterna går mot sitt slut. Världen går istället mot en multipolär ordning där främst Kina och Ryssland står på ena sidan, väst med USA och EU i spetsen på den andra och Indien någonsin i mitten. Istället för att fokusera på handel mellan länder globalt går vi mot mer nationalism och ett ökat fokus på den nationella och regionala ekonomin och säkerheten. Låg arbetskraftskostnad är inte på samma sätt den primära drivkraften för företag när man i samarbete med stater flyttar sin verksamhet eller gör nyetableringar.

Även den tekniska utvecklingen driver på deglobaliseringstrenden. Automatiseringen har gjort att behovet av relativt dyr arbetskraft har minskat och tillverkning har börjat flytta tillbaka till högkostnadsländer.

Att flytta produktion tar dock tid, de upparbetade produktions- och logistikkedjorna är komplexa och många företag är hårt knutna mot till exempel Kina för sin tillverkning. Även om en flytt hem av verksamhet kan erbjuda nya arbetstillfällen och ökade skatteintäkter finns det en risk att produktionen blir dyrare, vilket gör att inflationen under det kommande decenniet riskerar att öka. Trenden med att

³ Fler drivande orsaker är också: Handelskrig USA/Kina, Covid-pandemin, högerpopulism & protektionism (Bolsonaro, Trump, EU), Brexit samt halvledarbrist.

flytta hem verksamhet påbörjades redan i och med coronapandemin men har förstärkts i och med det nya säkerhetspolitiska läget.⁴

Deglobaliseringen har redan börjat märkas i den globala handeln, andelen av import och export i förhållande till globalt BNP är på väg ner. Högst troligt kommer andelen att sjunka än mer under de kommande 5–10 åren. Noterbart är att minskningen sker från historiskt sett höga nivåer och givetvis kommer internationell handel även fortsättningsvis var stor.

Figure 2: Globalisation index (global exports and imports as share of global GDP, %)

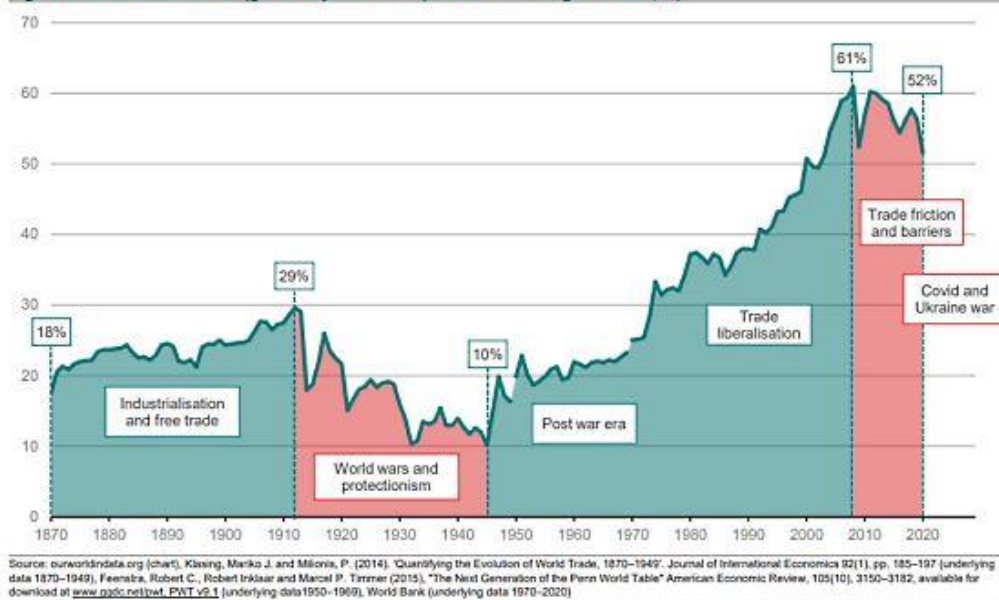

Diagram: Globaliseringsindex, hämtat från DNB, 2022

Även klimatkrisen kommer att ha påverkan på våra rese- och handelsmönster vilket kan fungera som en bromsande kraft för globaliseringen.

Sverige

Inom Sverige har globaliseringen i grunden förändrat förutsättningarna för näringslivet. Från mitten av 1980-talet fram till 2021 har exporten av varor och tjänster som andel av bruttonationalprodukten (BNP) ökat från cirka 30 procent till cirka 45 procent. I dag är det möjligt att se hela världen som en spelplan för svenska företag. Vi ser ett större utlandsägande inom svenskt näringsliv. Hur deglobaliseringen kommer påverka Sverige är ännu för tidigt att säga så mycket om, men det kan innebära möjligheter att få hem mer tillverkning till landet. Detta gäller såväl inhemska företag som europeiska.

Mölnadal

Även svenska kommuner påverkas starkt av globaliseringen. I takt med att gränser suddas ut och vi ställs inför utmanande situationer blir det viktigare att agera i sammanhang utanför kommungränsen. Förhållanden som har sitt ursprung i globaliseringen, till exempel flyktingsituationen så som den såg ut 2015, klimatkrisen, effekter av världskonjunkturen och coronautbrottet är exempel på händelser som vi påverkas starkt av och inte kan hantera på egen hand. Det ska också poängteras att Mölnadal även är med och medverkar till en globaliserad värld, bland annat genom handel och klimatpåverkan.

⁴ Under pandemin blev det tydligt hur sårbar industrin är för avbrott runt om i världen bland annat till följd av det utbredda just in time-tänket och sårbara produktionskedjor. Den förändrade hur företag planerar och utlokaliserar sina produktions- och inköpsprocesser.

Behålla och stärka attraktionskraften för näringslivet

För Mölndals del är det starkt internationaliserade näringslivet ett tydligt exempel på det ömsesidiga beroendet av vår omvärld. I kommunen finns drygt 7 600 företag inom 500 branscher, varav life science är den största. Inom Mölndal har vi fler än 460 exportföretag och drygt 670 importföretag.⁵ Närmare 300 företag är utlandsägda, med ägare främst från Norge, Tyskland och Frankrike/USA. Det stora utlandsberoendet gör oss sårbara för avbrott i den internationella handeln och för till exempel starkare protektionism, konflikter och global konjunkturnedgång. Men den pågående deglobaliseringstrenden ger också staden möjligheter att locka till sig nya typer av företag.

Mölndals gynnsamma geografiska läge med tillgång till goda kommunikationer ger oss en god position för att attrahera näringslivetableringar. Vi ser en ökad global konkurrens kring spetskompetens.

För att behålla och utveckla det näringsliv som finns i staden behöver vi vara en attraktiv plats för företag och dess anställda att verka och bo på. Staden arbetar aktivt för att stärka attraktiviteten. Som exempel kan nämnas etablering av internationella skolor, tvåspråkiga förskolor och praktik till stadsutveckling. Staden har även ett gott samarbete med akademien.

Den så kallade arbetsmarknadsregionen (område inom vilket det tidsmässigt är rimligt att arbetspendla) där Mölndal ingår förutspås växa från 1,4 miljoner invånare i dag till 1,8 miljoner år 2030. Av de 120 000 nya jobb som väntas skapas i Göteborgsregionen till år 2035 väntas drygt 9 000 skapas i Mölndal. Den nya järnvägen som planeras för regionala snabbtåg mellan Göteborg och Borås pausades under vintern 2022 av regeringen och det är i dagsläget oklart hur exakt hur Trafikverket kommer gå vidare. Potentiellt kan ändå järnvägen knyta Västsveriges största städer närmare varandra och förbättra kommunikationerna till Landvetter flygplats.

Att fundera vidare på

- Vilka är de viktigaste utmaningarna och möjligheterna som globaliseringen för med sig för Mölndals del? Hur kan vårt arbetssätt utvecklas för att möta dem på ett effektivt sätt?
- Urbanisering hänger tätt samman med globalisering. Mölndal växer - hur kan vi arbeta för att göra det till en attraktiv och hållbar plats att leva och bo på?
- Det finns en internationell konkurrens om företagsetableringar och spetskompetens. Hur behöver Mölndal utvecklas för att även fortsättningsvis ses som en attraktiv plats för företag och arbetstagare att verka inom?

Läs mer

- [Mölndals stads näringslivsstrategi, 2019–2022](#)

Källor

- [Peterson Institute for international economics, What is globalization? 2018, 2021.](#)
- [Forskning.se, Antalet döda i krig det lägsta på sju år, 2019.](#)
- [Edited by Annabelle Mooney and Betsy Evans, Globalization, the key concepts, Routledge Taylor and Francis Group 2007.](#)
- [Global dashboard for vaccine equity, 2021.](#)
- [Gao Shangquan, Economic globalization: Trends, risks and risk prevention, 2000.](#)
- [Vinnare och förlorare på deglobaliseringen, Placera.se, 2022](#)
- <https://www.swissre.com/dam/jcr:f4657ae2-412c-40b9-a6af-d84c7282b735/2022-09-09-sri-sigma5-maintenance-resilience-en.pdf>
- <https://www.wsj.com/story/the-messy-unwinding-of-the-new-world-order-b43d7e45>
- <https://www.privataaffarer.se/industrirad-eu-deglobalisering-kan-lyfta-inflation-pa-sikt-1665565219>
- Föreläsning Henrik Einarsson, Business Region Göteborg, 2020.

⁵ Värt att notera är att det startades fler företag under 2021 än 2020 i Mölndal 568 st år 2021 jämfört med 476 st år 2020).

DEMOGRAFISK UTVECKLING

Introduktion

Att hantera demografisk utveckling handlar i mångt och mycket om att se mönster och om att vara förberedd. När stora årskullar lämnar sina barndomshem behöver det finnas bostäder och med många äldre behöver äldre vården dimensioneras utifrån det. Demografin sätter ramarna för både utgifterna och intäkterna.

Eftersom prognoser bygger på antaganden om framtiden finns alltid en viss osäkerhet. Bedömningarna kan variera. En viktig insikt är att saker inte alltid förblir som de har varit och att mänskliga beteenden kan skifta snabbt.

Världen

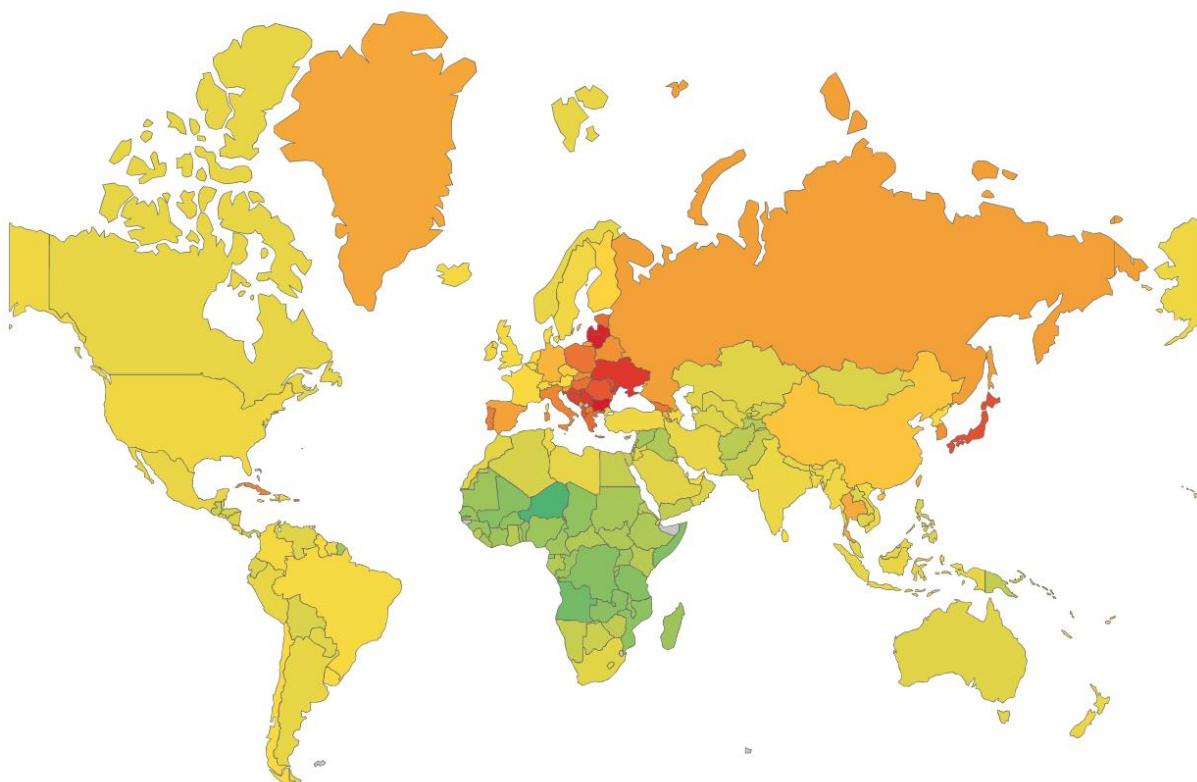
Människor har på senare tid gått från att leva korta liv i stora familjer till långa liv i små familjer. På vissa platser har processen pågått länge och vi ser hur det påverkar områden på en mängd olika sätt. Gapet mellan de som lever längst och kortast minskar i världen. Utbredningen av människor som lider av undernäring sjunker. Människligheten har det bättre på en rad punkter. Det är osäkert hur utvecklingen för den globala migrationen kommer att se ut framöver. Något som dock är säkert är att vi blir fler äldre.

Indien går om Kina som världens folkrikaste land redan under 2023 enligt FN.

Prognoser

Den 15 november 2022 blev den globala populationen 8 miljarder enligt FN. Tillväxttakten för jordens befolkning minskar dock trots att medellivslängden ökar och spädbarnsdödligheten minskar. De senaste 50 åren har antalet barn som föds per kvinna nästan halverats i världen. Snittet förväntas fortsätta att sjunka. Det är kopplat till välstånd, utbildning och kvinnors makt över att planera sitt barnafödande. I Europa finns idag inget land som har ett barnafödande på en nivå som inte innebär en naturligt krympande folkmängd på lång sikt.

Enligt FN:s beräkningar kommer befolkningen att minska i över 50 länder under de närmaste 30 åren, bland annat i Kina. Det får konsekvenser för ekonomin och för kompetensförsörjningen.

Figur: Procentuell befolkningsutveckling 2020 till 2050 enligt FN:s medelprognos. Gul innebär ingen förändring, grön betyder ökning, röd minskning med gradering däremellan.

Migration

I dag finns få tecken på att migrationen i världen skulle minska. Krig, brist på livsnödvändiga resurser, naturkatastrofer och växande ekonomiska klyftor kan komma att sätta fler människor på flykt.

Mycket av den förväntade befolkningsökningen de kommande åren antas ske i Afrika, i många fall i några av världens fattigaste länder. Strömmar från landsbygd till större städer och ekonomisk och klimatrelaterad migration väntas öka. Många av Europas länder står inför en befolkningsminskning och en åldrande befolkning. Läs mer om klimatflyktingar under trenden *Klimatförändringar*.

Städernas dragningskraft

I över 10 000 år har mänskligheten flyttat till städer. De har lockats av teknologi, ekonomi och specialisering. För 20 år sedan var över halva jordens befolkning stadsbor och världens städer fortsätter att växa. Samtidigt är det så att de växer mer till ytan än vad de gör till befolkning. Utbredningen kan leda till problem då den tränger undan naturen, vilket kan ge konsekvenser för till exempel livsmedelsförsörjning och luft- och vattenrening. Så länge exempelvis utbildning, tillväxt och service uppfattas som bättre i städer är det lätt att anta att urbaniseringen på ett globalt plan kommer att fortsätta.

Sverige

Av flera olika anledningar är demografiska frågor högaktuella i Sverige. Vi ser ett demografiskt gap som innebär bekymmer både för samhällets finansiering och för kompetensförsörjningen. Pandemin satte fokus på boende, livsvillkor och dödlighet. Krig i närområdet innebär nu människor på flykt och att samhällen måste anpassa sig.

Gapet

Människorna som ska utföra tjänsterna, producera det vi konsumerar och skapa välståndet börjar bli för få. Andelen av befolkningen som är i arbetsför ålder minskar. Andelen äldre ökar. Det demografiska

gapet sätter press på samhällsinstitutionerna. Det vi ser är en förskjutning i befolkningen där de äldre blir allt fler. Det föds inte tillräckligt med barn för att balansera den takt i vilken de äldre grupperna växer. Snittåldern för förstföderskor ökar.

Den här utvecklingen har tidigare balanserats av en invandring som, oftast, innebär en förnygring av befolkningen. Sverige har historiskt kunnat dra nytta av invandring under år då efterfrågan på arbetskraft har varit stor. I närtid har utmaningen legat i att se till så att människor som invandrat också matchas till de yrken där behoven är stora. Under 2020 hade Sverige dock den minsta folkökningen på 15 år. Invandringen var mycket låg, utvandringen var något högre än året före och antalet döda var högt. Sedan pandemin har klingat av har invandringen återigen börja öka och i början av 2022 har även massflyktsdirektivet aktiverats, vilket innebär att många människor som är på flykt från kriget i Ukraina bor tillfälligt i Sverige.

Arbetskraften

Det blir allt vanligare att äldre arbetar efter pensionsåldern, men det råder ändå en obalans mellan utbud och efterfrågan på svensk arbetsmarknad. Ungdomar utbildar sig länge, vilket i sin tur leder till att de anländer till arbetsmarknaden lite senare. Äldre lever längre som pensionärer. Under många decennier har vi i större utsträckning förlängt början och slutet jämfört med mitten av livet.

För att belysa den här utvecklingen har Statistiska centralbyrån (SCB) i sin sysselsättningsprognos till 2040 beräknat att svenskarna behöver arbeta tre år längre för att vi ska behålla nuvarande välfärdsnivå. Idag har de äldre i högre grad god hälsa, god utbildning och lång erfarenhet.

Hur bor vi?

Drygt 1,5 miljoner svenskar disponerar en boendeyta på 20 kvadratmeter eller mindre. Det beror för många på att de bor ihop med någon eller några. I vissa avseenden kan det indikera trångboddhet, i andra samhörighet. Män som har en sambo eller är gifta lever i genomsnitt 7 år längre än ensamstående män. För kvinnor ger det 4 år extra medellivslängd. Förklaringar till det här kan vara god hushållsekonomi, socialt stöd och att personer som lever tillsammans med någon, tidigare söker vård än andra. Av befolkningen som är över trettio år lever 30 procent i ensamhushåll.

I Sverige har det under 2000-talet blivit vanligare att flytta - men de flesta flyttarna går inte så långt. Åtta av tio flyttar faktiskt inom samma kommun. När vi flyttar till andra kommuner tenderar större städer att växa. Många människor har under pandemin sett möjligheter att sköta sitt arbetsliv på distans och därmed funderat kring hur deras boendesituation ser ut. Samtidigt är det för tidigt att tala om en ny grön våg.

Covid-19 och livsvillkor

Under 2020 var folkökningen den lägsta på 15 år. Flyttnettot var lågt och många avled som en följd av covid-19. Enligt Folkhälsomyndigheten dog 7 752 personer fler än vad som tidigare prognostiserats.

I ljuset av pandemin upptäckte många människor innebörden av ordet överdödlighet. Det var framför allt äldre män som avled i större utsträckning än väntat enligt Folkhälsomyndigheten. I vissa yngre åldrar var det dock i stället lägre dödlighet. Sammantaget sjönk dock medellivslängden i Sverige tydligt, vilket inte har observerats sedan 1968.

Medellivslängd är ett mått som inte bara är intressant att analysera under en pandemi. Det bär också på kunskap om skillnader i livsvillkor beroende på socioekonomi. Under perioden 2012 till 2020 ökade skillnaderna mellan högutbildade och övriga något när det gäller medellivslängd. Under 2020 var skillnaden drygt fem år både för kvinnor och män. Det finns också studier som pekar på hur covid-19 oproportionerligt drabbat socioekonomiskt svaga grupper.

I Sverige är den långsiktiga trenden sjunkande barnafödande för kvinnor generellt. I samband med den globala pandemin vände fruktsamheten uppåt för kvinnor födda i Sverige och framförallt bland dem

med hög inkomst 30–34 år. Eventuellt är det kopplat till grupper som upplevt att familjelivet kontra arbetslivet fått en bättre balans. Under 2022 visar ny statistik att färre barn föds igen. Under årets första halva föddes det lägsta antalet barn sedan 2006.

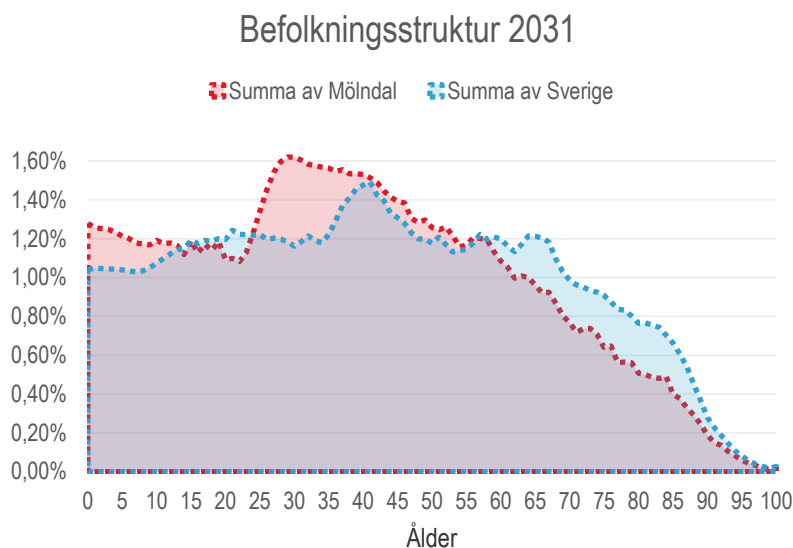

Diagram: Prognostiserad befolkningsstruktur 2031, Mölndal och Sverige

Mölndalsborna är relativt unga, har hög utbildning och god inkomst. I framtiden finns mycket som talar för att Mölndalsborna fortsatt kommer att vara yngre än riksgenomsnittet, men samtidigt vet vi att befolkningen åldras.

Vi kan förvänta oss att den folkökning som Mölndal troligen har framför sig kommer från barnafödande av vår stora grupp unga vuxna, inflyttning på grund av kommunens strategiska läge och långa liv bland välmående äldre grupper.

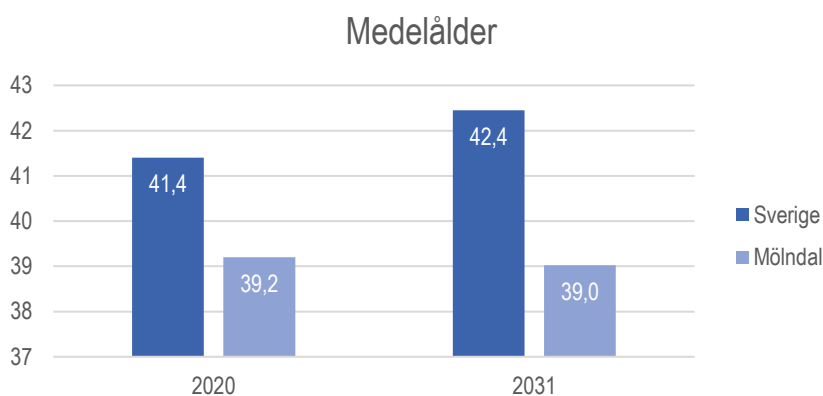

Diagram: Medelålder 2020 och prognosticerad medelålder 2031, Sverige och Mölndal.

Ålder och socioekonomi

De kommande tio åren bedöms befolkningen öka i princip i alla åldrar. Mest väntas spannet 25–44 år att växa, med en ökning på 4 106 personer. Även i åldrarna 55–69 år väntas ökningen vara stor och likaså bland barn. Det här hänger ihop med vilka stora grupper som i dag redan bor i kommunen och antagandet om fortsatt hög inflyttning.

Andelen äldre invånare är låg i kommunen. Samtidigt har Mölndal, liksom många andra kommuner i Sverige, en stor kull av fyrtiotalister. I takt med att de bli äldre kommer nya behov att skapas. I framtiden är det troligen så att våra äldre kommer att vara friska längre.

Hög rörlighet

I dag är det många som flyttar in och ut ur Mölndal årligen. Det är också många som arbetspendlar över kommungränsen. Vi har ett strategiskt geografiskt läge med goda kommunikationer, attraktiv bostadsmarknad och stark arbetsmarknad. De kommande åren kommer infrastrukturens utveckling att göras vilka ytterligare stärker kommunikationerna. Mycket talar för att den höga rörligheten av invånare kommer att fortsätta.

Enligt SCB:s beräkningar av tätortsutbredning i Sverige bor 95 procent av Mölndals befolkning i tätorten Göteborg. Den administrativa gränsen som går mellan kommunerna är svår att upptäcka då städerna har vuxit ihop. I detta perspektiv kan man se att många Mölndalsbor troligen identifierar sig som storstadsbor.

Forsåker som räkneexempel

Att planera för framtiden är svårt både i det stora och i det lilla. Nya bostadsprojekt, stadsdelar eller makroekonomiska händelser påverkar demografin i den lokala planeringen. För att följsamt kunna anpassa sig till utvecklingen behöver Mölndals stad ständigt uppdatera sig i bedömningar och prognoser. För att synliggöra påverkan på befolkningens sammansättning följer här ett räkneexempel utifrån bostadsbyggande i området Forsåker.

Den senaste bedömningen av bostadsbyggandet i Forsåker är att med start 2026 kommer 300 bostäder per år färdigställas för inflyttning. För åren 2026-2032 blir det 2 100 lägenheter i flerbostadshus, vilket medför en avsevärd påverkan på demografin i Mölndal och området. Bedömningen är att 2 479 personer från övriga Sverige och 1406 personer från Mölndal kommer flytta in i bostäderna. Men över tid skaffar befolkningen barn, flyttar igen eller dör i ett område, så den totala effekten av bostadsbyggande är svår att sätta om utifrån enbart bostäder. Av den anledningen har ett alternativt scenario simulerats - i pedagogiskt syfte.

Föreställer vi oss att dessa bostäder inte blir av under perioden 2026-2032 skulle 149 färre barn födas, 9 färre dö, 43 färre skulle emigrera och 789 färre skulle flytta ut ur kommunen till övriga Sverige (varav 213 färre ut till andra län och 576 färre ut till Västra Götaland). Folkmängden vid slutet av 2032 kan bedömas vara 1 788 personer lägre i det här scenariot. Utöver summerade antal skulle även sammansättningen sannolikt se annorlunda ut.

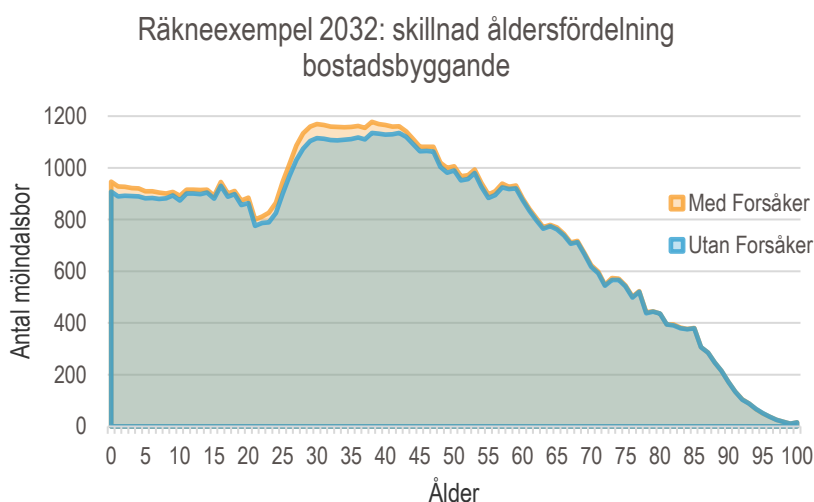

Diagram: Räkneexempel 2032, skillnad åldersfördelning med och utan Forsåker

I åldrarna 1–5 år kan antalet 2032 vara 162 färre i alternativet där bostäderna inte byggs och 130 färre i gruppen 6–12 år. Åldersspannet där störst påverkan finns är 20–39 år där det teoretiskt skulle vara 889 färre Mölndalsbor 2032. Utifrån den kunskap vi har om befolkningsförändringar kan vi alltså genom ett sådant här exempel se hur bostadsmarknaden och stadsplaneringen påverkar befolkningens sammansättning på flera sätt.

Krig i närområdet (skrivet november 2022)

I november 2022 uppskattar UNHCR att 7,8 miljoner ukrainare är på flykt från Ryssland anfallskrig i Europa. Det var den 24 februari 2022 som Vladimir Putin annonserade att ryska militära styrkor skulle gå in i Ukraina och sedan dess lever miljontals ukrainare utspridda i närområdet. Främst är det Ryssland, Polen och Tyskland som tagit emot människor på flykt. Samtidigt är andra länder påverkade av kriget dels demografiskt dels ekonomiskt genom global sammankoppling. Läs mer om det under trenderna *Globalisering* samt *Ekonomisk utblick*.

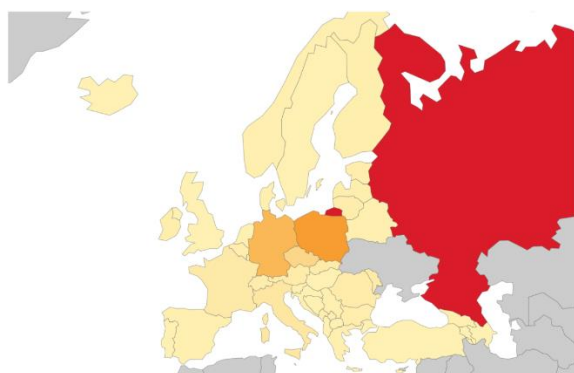

Diagram: Bilden visar spridning av ukrainska medborgare i Europa i november 2022.

I november månad bodde 170 Ukrainska medborgare inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem i Mölndal – varav 155 beviljats skydd enligt massflyktsdirektivet. Totalt är 39 707 ukrainare inskrivna i Sverige varav 60 procent är 20–64 år.

Massflyktsdirektivet ger rätt till boendeplats genom Migrationsverket, rätt att arbeta i Sverige, skola för barn, rätt att söka grundläggande vård och visst ekonomiskt stöd. I Migrationsverkets mottagningssystem utgjorde 64 procent ukrainska medborgare vid skrivandets stund. Flera rättigheterna som benämns är direkt relaterade till kommunernas uppdrag.

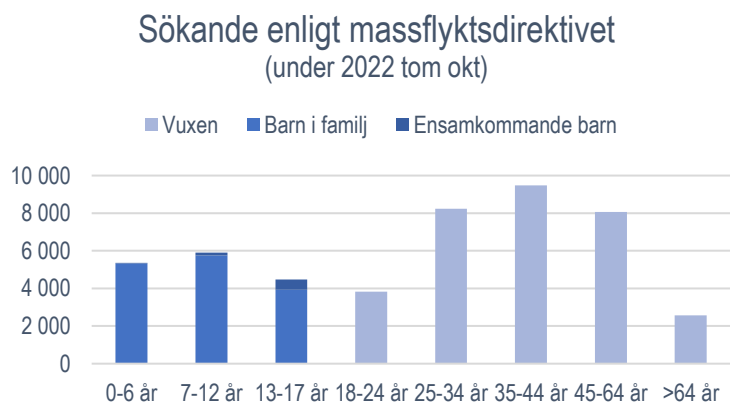

Diagram: Sökande enligt massflyktsdirektivet, 2022, t o m oktober

Att fundera vidare på:

- Den framtida befolkningsutvecklingen medför att behovet av välfärd växer samtidigt som skatteintäkterna växer långsammare än kostnaderna. Hur kan vi möta den utmaningen?
- Om Mölndals stad i framtiden inte kan göra allt som görs i dag - vad ska prioriteras i vår verksamhet på längre sikt?
- Antalet unga och äldre Mölndalsbor ökar framöver. Hur påverkar det vår verksamhet? Hur kan deras behov mötas?
- Hur kan ett samhälle som är i behov av arbetskraft med hög kompetens dra nytta av en växande äldre befolkning med god hälsa och hög utbildning?
- En växande befolkning medför också ökade krav på omhändertagande av grupper med omsorgsbehov utifrån till exempel LSS och psykisk ohälsa. Hur kan vi möta de behoven?
- Hur synliggör vi de demografiska effekter som samhällsbyggandet får på lång och kort sikt?

Källor:

- [SCB, Befolkningsstatistik](#)
- [Mölndals stad, befolkningsprognos](#)
- [FN, "World Population Prospects 2019", Prognos: "medium variant"](#)
- SKR, "Vägval för framtiden 3", 2018
- [SKR, "Vägval för framtiden 4", 2021](#)
- [Helsingborgs trend- och omvärldsanalys 2021, Allt fler unga och äldre, Helsingborg 2021](#)
- [Västra Götalandsregionen, Trendanalys 2019](#)
- [ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier, "Demografi och ekonomisk tillväxt"](#)
- [Institutet för framtidsstudier, Överdödlighet och dödlighet i covid-19 i Sverige under 2020, 2021](#)
- [Forskning och framsteg, Här växer megastäder fram, Henrik Höjer, 2020](#)
- [Forskning och framsteg, Ja, vi blir fler på jorden – men takten minskar, Henrik Höjer, 2019](#)
- [Forskning och framsteg, Sambos lever längre, 2019](#)
- Sociologiska institutionen, Stockholms universitet, Varför minskar barnafödandet i Sverige? 2019
- Gunnar Wetterberg, "Kurvans kraft: en bok om befolkningsfrågan", 2011
- [Situation Ukraine Refugee Situation \(unhcr.org\)](#)

TEKNIKUTVECKLING

Introduktion

Pandemin har snabbat på den digitala utvecklingen i samhället, både internationellt och nationellt. Det syns tydligt både inom företag och i den kommunala sfären där användningen av digital kommunikation och samarbetsverktyg har ökat. Organisationer har varit tvungna att börja använda digitala lösningar för att klara det dagliga jobbet.

Utvecklingen är särskilt tydlig när det gäller användningen av digital kommunikation mellan såväl tjänstemän som vård- och omsorgspersonal och i kontakter med enskilda personer i samhället. Viljan och utvecklingen att driva digitalisering för att hitta nya sätt att arbeta smartare och effektivare har under pandemiåren fått en rejäl skjuts och fokus. En femtedel av Sveriges företag anger covid-19-pandemin som orsak till införskaffandet av nya digitala verktyg och förändrade arbetssätt.

Världen

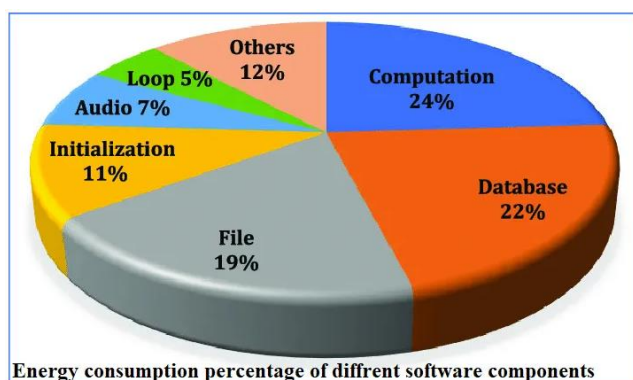
Det är ingen hemlighet att energikonsumtionen för världens datacenter ökar allt eftersom kraven på en ökad digitalisering stiger.

1 procent av världens elkonsumtion går åt för att hålla alla dessa tjänster som vi använder varje dag igång. Kopplat till energikrisen vi genomgår med ökande kostnader för el så har en ny trend kallad "Green Coding" hamnat i fokus för de större bolagen som driftar och äger dessa datacenter.

Som exempel så har Amazon, en av de största aktörerna när det gäller datacentertjänster (Amazon Webb Services AWS), siktet på att vara koldioxidneutrala till 2025. Google, som även de säljer och hanterar datacentertjänster siktar mot samma mål till 2030.

Vad "Green Coding" tillför till detta är att man siktar på att ta fram datorkod/program som på ett så energieffektivt sätt som möjligt genomför sina uppgifter. Det kan handla om att göra beräkningar smartare och energisnålare, eller att programkörningar görs när elen är som billigast. Fokus på att optimera och slimma ner datorkod har de senaste åren hamnat lite vid sidan om då utvecklingen av kraftfull datorhårdvara varit prioriterad och inte effektiviteten.

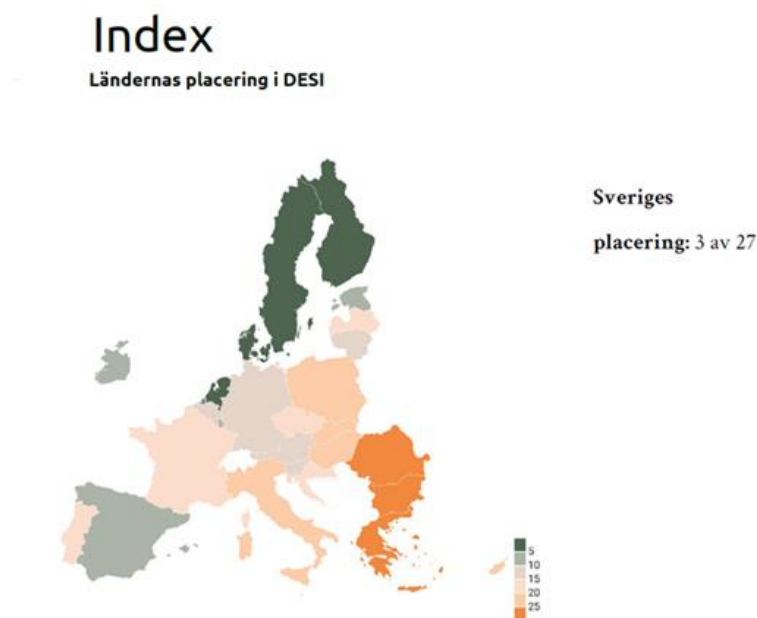
På ett sätt kan man säga att trenden att tänka som man gjorde på 80-talet, när begränsningarna i hårdvaran var större och fokus var att få ut så mycket effektivitet man kunde ur denna begränsade datorkraft, har anammats igen.

Figur från Sigma earth: Uppskattad energikonsumtion för datorprocesser

Sverige

I internationell jämförelse ligger den svenska digitaliseringen i offentliga förvaltningen på en hög nivå. Enligt 2022 års upplaga av Indexet för Digital Ekonomi och Digitalt Samhälle (DESI) ligger Sverige på tredje plats i rangordningen av de 27 EU-medlemsstaterna. Sverige har fortfarande som mål att vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Figur från DESI: Kartan illustrerar de europeiska ländernas placering i Digital Economy and Society index (DESI). Ju mörkare grön, desto högre placering.

Data, AI och halvledarkomponenter

I regeringens datastrategi från 2021 lyftes data (information) som en av de största outnyttjade resurserna. Trenden har sedan dess varit att jobba mer mot att frikoppla denna resurs från att vara en liten del av en stödjande funktion till en mer central roll där man kan dra nytta av synergieffekter mellan olika grupper och organisationer.

Detta område accelererar i utveckling, mycket på grund av pandemin, men även för att det finns ett stort behov av att ”jobba smartare” och kvalitetssäkra den data som konsumeras.

AI och digital innovation är starkt kopplad till datastrategin som sträcker sig fram till 2030.

Den akademiska världen i samarbete med näringslivet driver initiativ inom områden som artificiell intelligens (AI), molntjänster, högpresterande datorsystem och kvantdatorteknik. Bland annat har Chalmers tekniska högskola och Lunds universitet ett antal innovationsprojekt i samarbete med AI-Sweden som är en nationell organisation för AI forskning där även rymdstyrelsen är delaktiga.

Alla dessa initiativ påvisar att trenden fortsätter likt föregående år mot att arbeta för digital innovation och att arbeta smartare med den data vi redan idag producerar och konsumerar. Inom en snar framtid kommer det att gå att verkställa arbetsmoment där användaren inte ens behöver mata in data – utan där din dator eller ditt system är tillräckligt smart för att själv veta vilken information du har användning av och behöver för den arbetsuppgift du sitter med just då.

Utmaningen ligger som tidigare på det juridiska planet om vad ett sådant system eller lösning får lov att fatta beslut om i juridisk mening. Att informationshantering blir mer spårbar och kontrollerad är också en effekt av det geopolitiska läget då IT-säkerhet har fått ett stort fokus framför allt inom den kommunala sfären.

ChatGPT som utvecklats av OpenAI är ett väldigt bra exempel hur man i praktiken nyttjar organiserade databaser med information för att leverera tjänster som var science fiction bara för några år sedan. I sin senaste version, ChatGPT-3, kan denna chattbot både lösa avancerade matteproblem och skriva ett datorprogram men även producera hela uppsatser på hög språklig nivå på ett antal olika språk. Allt detta gör den genom en enkel förfrågan som inte är mer komplicerad än det du skriver in när du söker något på nätet. Detta i sig själv kan längre fram bli ett problem för våra skolor där det är väldigt svårt att se skillnaden mellan en ChatGPT-producerad uppsats och en som skrivits av en person. I många fall talar man om att denna typ av teknik kommer att ersätta Google som informationssökningsplattform då den inte bara hittar det du söker utan även bearbetar och sammanställer informationen.

En annan trend som aktualiserats under pandemiåren och generellt på grund av det politiska läget i världen är produktionen av halvledare och tillgången till dessa. Vårt beroende av denna enkla komponent för att tillverka den enklaste elektronik till den mest avancerade bilen eller datorn har de senaste åren lett till att många länder börjat se över om det är möjligt att producera dessa själva. Vinnovas innovationsprogram ”Smartare elektroniksystem” tittar på möjligheterna att till 2025 bli en världsledande producent (3 600 företag delaktiga i initiativet) för halvledarkomponenter och sensorer i Sverige.

MÖLNDAL

Mängder av nya data skapas varje dag inom offentlig verksamhet. Det kan handla om skolresultat, trafikstatistik, geografiska data, demografi och mycket annat. Ofta lagras dessa i separerade ”silos” och det är svårt att få en överblick över hur vi bäst nyttjar det som samlas in.

För en kommun som Mölndal kan det bland annat handla om hur man på ett tidigare stadium, via den data som skolkärvaren och betygen ger, kan se om elever behöver extra resurser. Även politiska beslut kan påverkas beroende på vilket underlag som finns tillgängligt och hur kvalitetssäkrat det är.

Digitalisering och teknikutveckling är nödvändigt för den offentliga sektorn, för att kunna bibehålla och förbättra nivån på den framtida servicen. Det är viktigt för att klara av att möta de ökade kraven på välfärden, och är en del av lösningen för att hantera det faktum att vi kommer att ha svårt att rekrytera vissa personalkategorier i framtiden. En digital strategi för Mölndals stad antogs under 2020. För att lyckas dra nytta av digitaliseringens effekter och vinster krävs resurser för att satsa på utveckling i dessa frågor. Många gånger är nyttan stor på sikt, men kräver inledningsvis en stor insats av resurser.

ATT FUNDERA VIDARE PÅ

- Hur kan organisationen möta medborgarnas krav och behov på digital service?
- Hur ska chefer och ledare arbeta för att digitalisera sin verksamhet?
- Hur kan din verksamhet effektiviseras och samtidigt stärka invånarnas livskvalitet?
- Hur involveras medborgare, företag och civilsamhälle i verksamhetens utvecklingsarbete?
- Ny teknik kräver kunskap både i beställning och utformande av tjänsten och i användandet av den. Hur säkerställer vi att det finns nödvändig kompetens och andra förutsättningar bland chefer och medarbetare för att effektivt kunna utnyttja de tekniska möjligheterna?
- Vilka hinder finns och hur kan de undanröjas?

KÄLLOR

- [Vinnova - Strategiska innovationsprogrammet Smartare elektroniksystem](#)
- [EU - Chips Act: Regulation establishing a framework of measures for strengthening Europe's semiconductor ecosystem](#)
- [EU - Digital Economy and Society Index \(DESI\), 2022](#)
- [Gartner - Top Strategic Technology Trends](#)
- [DIGG - Digital förvaltning i internationellt perspektiv, 2022](#)
- [Green Coding: Coding For Sustainable Development – Sigma Earth, 2022](#)
- <https://openai.com/> - ChatGPT

KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Introduktion

Klimatförändringar och utarmad biologisk mångfald är det största hotet mot planetens förmåga att upprätthålla samhällen med goda försörjningsmöjligheter. I Sverige har det i genomsnitt blivit drygt en grad varmare under de gångna 60 åren, samtidigt som nederbörden har ökat med åtta procent. Förändringen förväntas bli fortsatt större med djupgående konsekvenser för ekosystem, människor, samhällen och näringsliv. Enligt FN:s klimatpanel IPCC står det utan tvivel att det är människan som påverkar utvecklingen.

Det övergripande målet för den svenska miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Att anpassa vårt samhälle till det förändrade klimatet blir mer och mer akut. Behovet av samverkan och samfinansiering för att lösa planetens utmaning kommer att vara väsentligt under de kommande åren.

Världen

Det finns en rad internationella mål, strategier och överenskommelser med syfte att minska utsläppen av växthusgaser och att minska sårbarheten av klimatförändringar. Agenda 2030 som antogs av FN 2015 är internationella mål som påverkar både nationellt och lokalt. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den ekologiska.

Enligt Parisavtalet ska den globala temperaturökningen hållas till långt under 2 grader, med målet att den ska stanna vid 1,5 grader, vilket är ett mål som också påverkar Sverige och Mölndal. För att nå dit slår IPCC fast att hela världen bör minska nettoutsläppen av växthusgaser till i genomsnitt högst 1 ton per person och år senast 2050. Minskningen måste ske i en sådan takt att koldioxidutsläppen globalt halveras till 2030 jämfört med 2010.

Enligt IPCC kan de negativa effekter som genereras, om den globala uppvärmningen stannar vid 1,5 grader, vara hanterbara men fortfarande få stora konsekvenser. Vid en temperaturökning på 1,5 grader kommer bland annat ca 14 procent av jordens befolkning utsättas för extrema värmeböljor minst en gång vart femte år och havsytan beräknas stiga med 40 cm till år 2100. Vid en temperaturökning på 2 grader är det i stället 37 procent av världens befolkning som utsätts för extrema värmeböljor och havsytan beräknas stiga med 46 cm. En uppvärmning över två grader kommer att generera ytterligare extrema konsekvenser och ju varmare det blir desto svårare kommer mänsklighetens situation att vara.

EU har åtagit sig att bli klimatneutralt till år 2050, i linje med sina internationella åtaganden enligt Parisavtalet. EU arbetar med en översyn av sin klimat-, energi- och transportlagstiftning inom ramen för det så kallade 55 procent-paketet för att anpassa gällande lagar till ambitionerna för 2030 och 2050.

55 procent-paketet

55 procent-paketet är en samling förslag som syftar till att se över och uppdatera EU-lagstiftningen och införa nya initiativ med syftet att se till att EU:s politik följer de klimatmål som rådet och Europaparlamentet enats om. Syftet med paketet är att tillhandahålla ett sammanhängande och stabilt ramverk för att uppnå EU:s klimatmål. Namnet "55 procent-paketet" syftar på EU:s mål att minska nettoutsläppen av växthusgaser med minst 55 procent senast 2030.

länder som drabbas av de största konsekvenserna. Hur fonden ska utformas, på vilka grunder ersättningsarna ska betalas ut och hur mycket pengar fonden ska innehålla är inte bestämt.

Sverige

Sverige står inför stora utmaningar både gällande att minska utsläppen och för att anpassa samhället till ett förändrat klimat. Det blir därför viktigt att hitta lösningar som gynnar både utsläppsminskningar och klimatanpassning, till exempel genom att öka andelen grönska i stadsmiljön.

Mer naturbaserade lösningar för att både minska utsläpp och klimatanpassa

Intresse för naturbaserade och blågröna lösningar, såsom skyfallsparker för omhändertagande av dagvatten eller restaurering av våtmarker, ökar i Sverige allteftersom städerna förtätas. Blågröna lösningar innebär att grön infrastruktur kopplas samman med stadens vattenhantering. När städerna förtätas sker det oftast på bekostnad av parker och grönområden. Klimatförändringar kommer att påfresta städerna med varmare temperaturer och översvämningar samtidigt som många funktioner och värden ska tillgodoses. Konkurrensen om ytor blir större när städerna ska förtätas.

Naturbaserade lösningar är multifunktionella och kostnadseffektiva åtgärder för att hantera samhällsutmaningar genom att skydda, utveckla eller skapa ekosystem samtidigt som biologisk mångfald och mänskligt välbefinnande främjas. Rätt utformade lösningar har potential exempelvis att förbättra luftkvaliteten i städer, binda koldioxid, klimatanpassa de areella näringarna och främja folkhälsa. Det finns olika begrepp och arbetssätt som har liknande syfte så som ekosystembaserad klimatanpassning, grön infrastruktur och ekosystemtjänster. De olika begreppen bör inte ses som konkurrerande utan kompletterar och stärker varandra. Naturbaserade lösningar kan stödja exempelvis EU:s gröna giv, strategi för biologisk mångfald och klimatanpassningsstrategi. Därför samlas mer och mer uppmärksamhet till denna typ av lösningar, och finansiellt bidrag kan sökas både från EU och inom Sverige.

Skiss över hur IUCN (Den internationella naturvårdsunionen) ser att begreppet naturbaserade lösningar hänger ihop med olika typer av lösningar.

Elektrifierat samhälle och ökade behov av elförsörjning

I början av 2022 antogs Sveriges nationella strategi för elektrifiering. Strategin tar ett helhetsgrepp om förutsättningarna i energisektorn för att möjliggöra en ökad elektrifiering. Elektrifiering och elförsörjning ses som avgörande för att nå Sveriges klimatmål, eftersom elen inom många branscher kan ersätta energi från fossila bränslen, både inom transporter och näringsliv.

Sedan regeringen antog den nationella strategin för elektrifiering har förutsättningarna dock förändrats. Rysslands krig mot Ukraina har fått stora konsekvenser för hela Europa. Bland annat har EU satt in hårda sanktioner mot Ryssland som till exempel import- och exportrestriktioner där import av råolja och raffinerade petroleumprodukter ingår. Detta fick till följd att drivmedelspriserna för bensin och diesel höjdes markant. För att inte priserna ska stiga ytterligare har riksdagen, efter förslag från regeringen, beslutat att pausa reduktionsplikten under 2023. Reduktionsplikten har varit, och har även framöver beräknats vara, en starkt bidragande faktor till att klimatutsläppen från Sveriges transporter ska minska i tillräckligt hög grad.

Reduktionsplikt

För att främja användningen av biodrivmedel har regeringen från 2018 infört reduktionsplikt för bensin, diesel och från 1 juli 2021 även för flygfotogen. Det innebär att alla drivmedelsleverantörer måste minska växthusgasutsläppen från berörda drivmedel med en viss procentsats. Detta uppnås genom att gradvis öka inblandningen av biodrivmedel.

Till följd av kriget i Ukraina har även elpriserna påverkats. Priset på el har i Sverige blivit markant mycket högre på grund av att den svenska elmarknaden är bunden till den europeiska, och att det i Europa har varit hög efterfrågan på el. Detta har framför allt sin grund i att Ryssland i allt större utsträckning har strypt tillgången på naturgas. Den stora efterfrågan på el i Europa, och i förlängningen även i Sverige, kan under vintern 2022-2023 leda till elbrist vilket kan få stora konsekvenser för hela samhället. Fokus på energieffektivisering och framförallt elbesparing har därför ökat kraftigt.

Under 2020 minskade Sveriges växthusgasutsläpp från personbilar, till stor del tack vare pandemin och de minskade persontransporterna till följd av större andel distansarbete. Under 2021 ökade transporterna från personbilar igen, men utsläppsnivåerna låg kvar på samma nivåer som under 2020, på grund av ökad inblandning av biodrivmedel, fortsatt energieffektivisering av fordonen och en ökad andel elektrifiering av fordonsflottan.

Människor på flykt

Enligt Världsbankens beräkningar, kommer över 143 miljoner människor fram till år 2050, tvingas fly från regionerna Sydasien, Söder om Sahara, och Latinamerika på grund av klimatförändringarna. Människor i dessa regioner kommer att fly från mindre livskraftiga områden med låg vattentillgång, låg produktion av skördar samt från stigande havsnivåhöjning och ett högt vattenstånd. Fattiga och sårbara områden kommer att drabbas hårdast. Ett barn som föddes år 2020 kommer i genomsnitt att uppleva sju gånger fler värmeböljor under sitt liv än en person som föddes år 1960 enligt Rädda Barnens studie.

Klimatdriven migration kommer med stor säkerhet öka i framtiden globalt sett, men kommer även fortsättningsvis vara främst intern. Det finns en osäkerhet kring om det kommer fler flyktingar till Sverige i framtiden på grund av klimatförändringar, men Sverige behöver ändå ta ställning i de här frågorna.

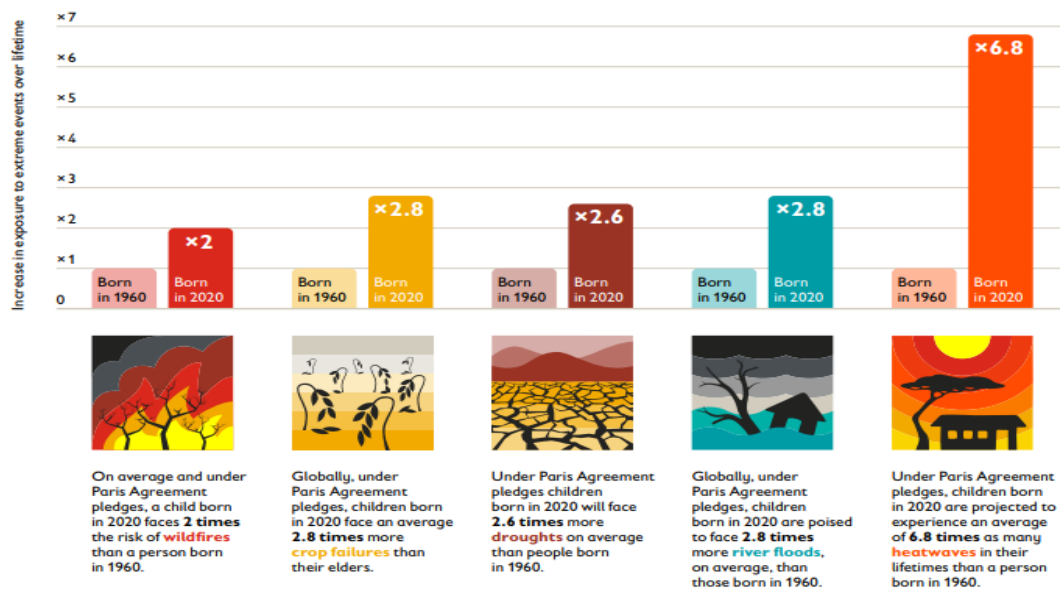

Bild: Livstidsutsatthet av extrema händelser för barn födda 2020 jämförelse med personer som är födda 1960.

Mölnadal

Som kommun har vi ett stort ansvar för att se till att förutsättningar finns för att Mölnaldsbor, näringsliv, föreningar och alla som passerar kommunen kan ta miljöhänsyn. Staden kommer att behöva genomföra direkta och indirekta insatser för att bidra till minskad miljö- och klimatpåverkan framöver.

Staden har kommunfullmäktigemål kring att bedriva det miljö- och klimatarbete som krävs för långsiktigt hållbar utveckling. Staden står även bakom den regionala målsättningen Klimat 2030 som har som mål att ställa om till en fossiloberoende region redan 2030. En ny energiplan för minimerad klimatpåverkan togs fram för Mölnadal under 2022, där ett av målen är att minska klimatutsläppen från Mölnalds territorium med 80 procent till 2030, jämfört med 1990.

Sedan 1990 har klimatutsläppen från Mölnalds territorium minskat med ca 55 procent, men det är fortfarande långt kvar innan en minskning med 80 procent är uppnådd. För att målet ska uppnås behöver ytterligare stora insatser göras. Av de växthusgasutsläpp som sker i Mölnadal kommer ca 80 procent från transporter, där utsläppen från personbilstrafiken utgör den största källan.

Precis som övriga Sverige påverkas Mölnadal av den ansträngda energisituationen. I det fall det blir elbrist i Sverige kommer det även att drabba Mölnadal. För att minska risken för elbrist och för att priserna på el ska kunna bli lägre i samhället behöver alla bidra med att minska el- och energiförbrukningen. Detta gäller såväl för stadens verksamheter som för näringsliv och medborgare. Genom att använda mindre el, eller att flytta användningen till de tider på dygnet då belastningen på elnätet är lägre, avlastas elsystemet, vilket minskar risken för fränkoppling från elnätet. Fränkoppling orsakas av att elanvändningen överskrider mängden el som är möjligt att producera och importera. Energilagring tillämpas idag på några fastigheter i Mölnadal. Primärt används batterierna för att flytta energi till elnätet under höglast, och återladda under låglast. Det utvecklas parallellt flera stödfunktioner av svenska kraftnät, och där har Mölnalds stad för avsikt att etablera sig som en aktör på frekvensregleringsmarknaden. Detta sker då utanför de tider då batterierna normalt används för effektoppskapning.

Mölnalds stad påverkas även av klimatförändringar, bland annat av översvämningar, höga temperaturer, torka och mer växlande väderförhållanden. Detta ställer högre krav på att i samhällsplanering och lokalisering av nybyggnationer ta höjd för att hantera sådana klimatrisker, både inom och utanför planområden. Även befintliga byggnader och verksamheter kan behöva åtgärdas och ställas om för att möjliggöra att exempelvis äldre personer eller de yngsta barnen ska klara sig vid värmeböljor.

Staden har genomfört nulägesanalys gällande klimatanpassningsarbete och en klimatanpassningsplan kommer att arbetas fram. Det kommer att behövas mer samverkan både inom stadens verksamheter och med externa aktörer för att kunna hitta kreativa lösningar för att lyckas minska utsläppen till beslutade nivåer och för att anpassa till ett förändrat klimat.

Att fundera vidare på

- Vilka är de viktigaste insatserna vår verksamhet kan göra för att bidra till ett fossilfritt och energieffektivt samhälle?
- Mölndal växer – hur kan planering och byggande bidra till att skapa en robust och ekologiskt hållbar stad?
- Hur kan Mölndals stad stödja mölndalsborna att göra klimatsmarta val och genomföra anpassningar till ett förändrat klimat?
- Hur kan vi systematiskt arbeta för att klimatanpassa vår verksamhet så effektivt som möjligt?

Läs mer

- [Översiktsplan för Mölndals stad 2006](#)
- [Arbete med ny Översiktsplan pågår](#)
- [Naturvårdsplan, Mölndals stad, 2015](#)
- [Dagvattenstrategi, Mölndals stad, 2016](#)
- [Grönplan, Mölndals stad, 2018](#)
- [Fördjupad miljömålsrapport 2019, Mölndals stad](#)
- [Strategi för arbetet med krisberedskap och civilt försvar i Mölndals stad 2019–2022](#)
- [Kommunernas Klimatlöften 2022](#)
- [Energiplan, Mölndals stad, 2022](#)
- [Avfallsplan, Göteborgsregionen, 2021](#)

Källor

- [Klimatanpassning.se](#)
- [Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om: Klimatstrategi](#)
- [Naturvårdsverket, Naturbaserade lösningar](#)
- [Naturvårdsverket, Parisavtalet](#)
- [Naturvårdsverket, Vad är ekosystemtjänster](#)
- [Regeringen, Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling](#)
- [Regeringen, Sammanfattning-elektrifieringsstrategi](#)
- [Regeringen, Elektrifieringsstrategin](#)
- [Rädda Barnen, Born into the Climate Crisis: Why we must act now](#)
- [SMHI: Framtidsklimat i Västra Götalands län](#)
- [Världsbank beräkning om klimatflyktingar](#)
- [EU:s sanktioner mot Ryssland – så fungerar de - Consilium \(europa.eu\)](#)
- [Riksdagen, Pausad höjning av reduktionsplikten för bensin och diesel 2023](#)
- [Energimyndigheten, Varje kilowattimme \(kWh\) räknas](#)
- [Naturskyddsföreningen, Höga elpriser – vad beror det på?](#)
- [Länsstyrelsernas bedömning av elförsörjning i södra Sverige](#)
- [Hållbar Stad \(hallbarstad.se\)](#)
- [55 procent-paketet – EU:s plan för en grön omställning - Consilium \(europa.eu\)](#)
- [Reduktionsplikt \(energimyndigheten.se\)](#)
- [Nationell konferens: ”Takten på klimatanpassning måste höjas” | SMHI](#)
- [Inrikes transporter, utsläpp av växthusgaser \(naturvardsverket.se\)](#)
- [Här är klimatavtalets viktigaste punkter - DN.SE](#)
- [Klimatförändringarnas konsekvenser - Världsnaturfonden WWF](#)
- [Den globala uppvärmningens konsekvenser - Naturskyddsföreningen \(naturskyddsforeningen.se\)](#)

VÄRDERINGSFÖRÄNDRINGAR

Introduktion

En värdering är en grundläggande uppfattning om önskvärdheten hos ett visst tillstånd, tillvägagångssätt eller resultat. Skillnaden mellan värderingar i olika länder minskar i takt med att människors livsvillkor närmar sig varandra och information sprids snabbare. Olika livsvillkor kan dock leda till ökade skillnader i värderingar mellan generationer eller mellan olika delar av ett land eller till och med mellan olika stadsdelar.

Hur värderingar förändras efter aktuella utmanande händelser som till exempel krig, klimathot och pandemi återstår att se. Det finns en del som tyder på att vi nu värderar gruppen och kollektiva lösningar för det gemensamma bästa högre än maximerande av individuell lycka.

Sverige

I världen är demokratin på tillbakagång. Allt fler länder klassas som så kallade elektorala autokratier, där val genomförs men är manipulerade eller där oppositionen inte kan agera fritt. 44 procent av världens befolkning lever i ett sådant land.

”Endast 13 % av jordens befolkning lever i länder som har den högsta nivån av demokrati, så kallad liberal demokrati. Sverige tillhör ett av de länderna.”

Institutet V-Dem vid Göteborgs Universitet ser dock små varningssignaler som tillsammans kan försvaga demokratins ställning i Sverige. Bland dessa märks ökade hot mot förtroendevalda eller mot civilsamhälle, forskare och journalister. Särskilt utsatta är opinionsbildare som engagerar sig i frågor som jämställdhet, migration och rasism. Andra negativa signaler är ökande klyftor avseende ekonomi och kunskap liksom minskat valdeltagandet (minskar mest i socioekonomiskt utsatta områden).

Kairos Futures rapport 'Framtidens samhällskontrakt' visar att det inte är självklart att alla ser demokrati som det bästa systemet. Särskilt ungdomar i den så kallade Generation Z⁶ kan tänka sig alternativa system.

- En knapp fjärdedel av svenskarna och 40 procent av Generation Z är öppna för ”att ha en stark ledare som inte behöver bekymra sig om riksdag och politiska val”.
- Mer än 40 procent kan tänka sig expertstyre, bland ungdomar är den siffran ännu högre, nämligen 60 procent.
- Var tredje svensk anser att rätten att få rösta bör kopplas till ett kunskapskrav. Bland 16–25-åringar är den andelen 50 procent.

Det är säkert flera faktorer som ligger bakom den utvecklingen. Demokrati är ett trögt system som agerar inom vissa territoriella gränser. Många, kanske framför allt ungdomar, känner att stora utmaningar som till

⁶ Generation Z – födda ungefär 1997-2010

exempel klimatkrisen behöver lösas snabbt och kraftfullt och litar inte på att de demokratiska systemen kan tillgodose det.

Kanske påverkar också nya mönster för hur nyheter konsumeras, sociala medier och filterbubblor hur vi ser på samhället. Nyhetsutbudet blir mer selektivt vilket kan leda till ökade klyftor i kunskap och deltagande i samhällslivet. Det kan i sin tur riskera att leda till bristande tilltro till demokratins möjlighet att ta tillvara den enskilda människans intressen.

Vi har över tid sett ett minskat engagemang i till exempel politiska partier. Engagemang i samhällsfrågor kan dock ta sig andra uttryck, såsom ett aktivt föreningsliv eller klimatstrejker.

Näringsliv, föreningar och enskilda personer säger sig vilja ta ett större ansvar i utförandet av gemensamma välfärdstjänster i framtiden och för att bidra till samhället. Dock kämpar föreningslivet med att attrahera personer till ideellt arbete. Det kan göra det svårt för föreningar att leva upp till sin önskan att bidra liksom till den ökande förväntan som till exempel kommuner har på samverkan med civilsamhället för att leverera välfärdstjänster.

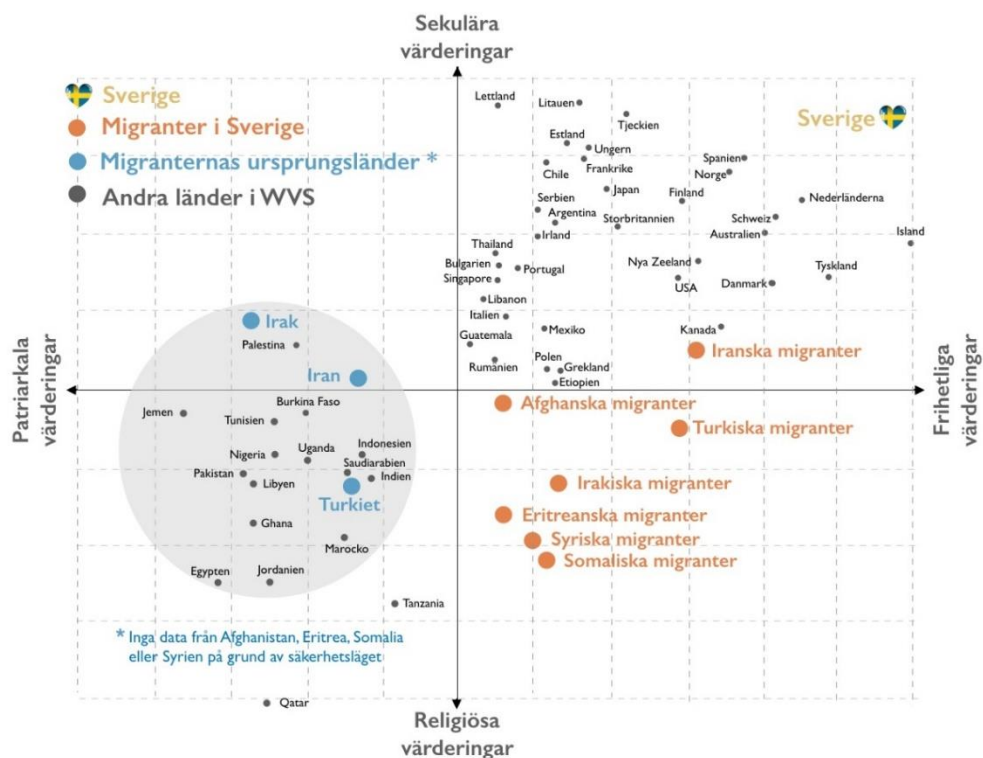
Yngre människor är mer positiva än äldre till att lösa ett framtida ökat behov av välfärdstjänster genom att individer bidrar ideellt i en större utsträckning.

I detta sammanhang kan vi också nämna att de yngre hellre ser att individen själv (eller via en försäkring) betalar en större del för sitt vård- och omsorgsbehov än att det skulle finansieras med höjda skatter.

Fortsatt individfokus?

Svenskar vill göra sina egna individuella val. Det syns tydligt i den så kallade kulturkartan (World Values Survey) där Sverige har en extrem position. Sverige är det land i världen där valmöjligheter, jämställdhet och medbestämmande värderas högst. Vi är också ett land som är mycket sekulariserat, religionen har mycket liten inverkan på våra val och värderingar.

Hur kommer den mångfald och större skillnad i invånarnas kulturella och socioekonomiska bakgrund vi idag ser i samhället påverka våra värderingar på sikt? Tangerar den frågan gör World Values Surveys undersökning som mäter värderingar bland immigranter till Sverige. Värderingarna skiljer sig från resultatet för Sverige som helhet, men också att de skiljer sig från värderingarna i migranternas ursprungsländer. En förflyttning mot mer frihetliga värderingar ses. De invandrade känner en större stolthet för Sverige än vad svenska folket som helhet gör och de känner sig i stor utsträckning svenska. Många anser att kvinnors jämställdhet har gått för långt i Sverige. 65 procent av de tillfrågade anser att det helt eller delvis är mannens ansvar att försörja familjen. En tredjedel tycker att invandringen till Sverige borde minska.

Figur: Migranter i kulturkartan, World Value Survey, 2019

Vad är viktigt för svenskarna?

Under pandemin blev det allt viktigare med relationer, framför allt inom familjen. Fokus på individen minskade, medan medkänsla och rättvisa skattas högre än tidigare.

I Sverigestudien mäts svenskars inställning till olika frågor. Aktuella samhällsfrågor som engagerar svenska folket är våld och brott, vilka är de begrepp som flest väljer för att beskriva Sverige i dag, efter ordet byråkrati. Allt fler väljer önskade värderingar såsom fred, yttrandefrihet och demokratiska processer. Allra viktigast är dock ekonomiska frågor och arbetstillfällen. Hållbarhet väljs av allt fler, drygt var tredje person vill att det ska prägla samhället i framtiden.

Begrepp för att beskriva nuläget i Sverige:

1. Byråkrati
2. Våld och brott.
3. Skyller på varandra
4. Osäkerhet om framtiden
5. Resursslöseri

De värderingar svenskarna önskar se:

1. Ekonomisk stabilitet
2. Arbetstillfällen
3. Ansvar, kommande generationer
4. Hållbarhet
5. Valfungerande sjukvård

Om vi tittar på värderingar kopplade till arbetsplatsen ser vi följande tendenser:

- Lagarbete och ansvarstagande är de starkast rådande värderingarna på svenska arbetsplatser idag.
- Att göra skillnad/ något betydelsefullt har haft en starkt uppåtgående trend under senare år när det gäller att beskriva sin arbetsplats.
- Allt färre upplever att deras arbetsplats präglas av engagemang efter pandemin.
- Allt fler ser behov av ökad anpassningsbarhet på sin arbetsplats.
- Andra högt önskade värderingar är anställdas hälsa, balans mellan hem och arbete samt humor/glädje.

Vilka värderingar hittar vi om vi tittar närmare på de yngsta generationerna? Vad förväntar de sig av samhället och av sin framtida arbetsplats?

Generation Z - födda cirka 1997–2010 och Alpha -födda cirka 2010-2024

Båda generationerna har starkt präglats av den teknologiska utvecklingen. De har vuxit upp i en tid som har formats av ständig uppkoppling, sociala medier och med vana av omedelbar behovstillfredsställelse. Individens frihet och självförverkligande har varit i fokus.

Generation Z

Dessa ungdomar tillhör det som i år blir den största generationen i världen. För dem är moral, ordning och reda, trygghet samt sparande viktiga ideal. En god utbildning som ger möjlighet till ett bra jobb är viktig. De känner ett stort ansvar för hållbarhetsperspektiven. Det är genomgående i deras livsval, från var de arbetar till vilka företag de vill stödja genom att köpa deras produkter.

Deras barndom och ungdomstid har präglats av stor osäkerhet i världen. De har levt i skuggan av bland annat terrorhot, finanskris, krig, klimathot och en pandemi. Dessa uppväxtvillkor tros skapa en önskan hos de unga om att det offentliga ska ta ansvar för och säkra medborgarens trygghet.

Ledarskap är också en mycket viktig del i deras yrkesliv. En bra chef är avgörande, men de eftersträvar inte själva att bli ledare. De vill ha ett arbetsliv fritt från stress med stor frihet och möjlighet till personlig utveckling.

Generation Alpha

Dessa våra yngsta, varav en del ännu inte är födda, antas bli sociala, globala och mobila eftersom de sannolikt kommer att jobba, studera och resa mellan olika länder och flertalet karriärer. Många analytiker tror att generation Alpha kommer att bli den bäst utbildade, den mest tekniskt avancerade och den rikaste generationen någonsin. De förutspås bli visionära men pragmatiska.

De är starkt präglade av informationssamhället de är födda in i. För att nå dessa unga är video det effektivaste kommunikationsmedlet. De är dock inte intresserade av reklamkampanjer utan vill hellre lära känna själva varumärket och dess värderingar.

Framtidssyn – oro för samhället men med hopp för egen del

Ungdomsbarometern visar att

- var tredje 15–24-åring ser på samhällets framtid som ganska eller mycket mörk – vilket kan jämföras med var femte för bara fem år sedan.
- nästan hälften av ungdomarna svarar att samhället är på väg åt fel håll.
- den egna framtiden ser emellertid betydligt mer positiv ut, nästan tre fjärdedelar av de tillfrågade ser sin egen framtid som ljus eller ganska ljus.

Samhällsengagemang

Det går att se en betydande nedgång i de yngre generationernas tilltro till ekonomiska, sociala och politiska system, som exempelvis det egna landets regering, media och företag.

2022, valår till trots, säger endast 38 procent av ungdomarna att de är intresserade av samhällspolitik, vilket är tolv procentenheter mindre än 2018.

De viktigaste politiska frågorna för ungdomarna är:

1. miljö och klimat (55 procent)
2. välfärden (51 procent)
3. ökad jämställdhet (40 procent)

Trygghet och kriminalitet är också viktiga frågor. Även om miljöintresset fortfarande är högt finns det också annat som engagerar. Sänkta skatter och privatekonomi har blivit allt viktigare de senaste åren.

Ökad jämställdhet en av de viktigaste frågorna för 64 procent av flickorna men bara för 21 procent av pojkarna. 20 procent av pojkarna tycker att jämställdheten har gått för långt.

Andra grupper

Det är inte bara ungdomars värderingar som är intressanta när vi formar våra framtida kommunala tjänster. Mölndal har en stor grupp människor i arbetsför ålder som har goda socioekonomiska förutsättningar. Vilka förväntningar kommer de att ha på samhällets service? Och hur möter vi gruppen s.k. YOLDS (Young Olds, cirka 65–74 åringar)? De är en grupp som är friskare och har bättre ekonomi än tidigare generationer. De ställer krav på samhällsservice men kan också bidra till samhället på olika sätt även efter att det formella arbetslivet är slut.

Mölndal

Som offentlig aktör påverkar vi värderingar i samhället, bland annat genom att med våra beslut och verksamheter kunna verka för ett jämlikt samhälle som motverkar och inte stärker polarisering och de negativa konsekvenser som följer i dess spår. Läs mer under trenden *Att skapa ett sammanhållet samhälle*.

Ungdomar och påverkan

I ungdomsenkäten LUPP 2020 uppger drygt 40 procent av ungdomarna i Mölndal att de vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen. Betydligt fler tjejer än killar vill påverka.

Bara 16 procent i årskurs 8 och 20 procent i gymnasiets årskurs 2 tror att de har möjlighet att föra fram åsikter till beslutsfattare.

Ungefär lika många har under det senaste året visat samhällsengagemang genom något av följande: kontakt med politiker/tjänsteman/beslutsfattare, lagt medborgarförslag, deltagit i demonstration, diskuterat eller gillat/delat inlägg på Internet

Nästan hälften av ungdomarna i båda åldersgrupperna uttrycker ett ganska eller mycket stort förtroende för politiker. Som jämförelse kan nämnas att ungefär 70 procent av ungdomarna har ett ganska eller mycket stort förtroende för vuxna i allmänhet.

Att fundera vidare på:

- Hur kan vi verka för att behålla och stärka demokratiska värden i samhället? Hur kan vi möta ungdomars förväntningar på hur ett samhälle ska fungera och ta tillvara deras engagemang?
- Hur kan vi bygga ett samhälle på demokratisk grund som människor känner tillit till om allt färre engagerar sig politiskt och många inte känner sig representerade av politikerna?
- Hur påverkas våra värderingar av de kriser vi har sett de senaste åren (så som flyktingkris, klimatkris och coronapandemin)?
- Hur påverkas våra värderingar av den ökade mångfalden i samhället?

Källor:

- [Institutet för framtidsstudier, Migranternas röst, Bi Puranen, 2019](#)
- [Institutet för framtidsstudier, World Values Survey, 2022](#)
- [SKR Vägval för framtiden 4 – trender som påverkar det kommunala uppdraget fram emot 2030, 2021](#)
- [Framtidens samhällskontrakt, Kairos Futures AB; rapport 2019](#)
- [Generation Z och framtiden, Kairos Future AB](#)
- [Millennial Survey, Deloitte, 2019](#)
- [Sverigestudien 2022](#)
- [LUPP Mölndal 2020](#)
- [Wikipedia, Generation Alpha](#)
- [Bambora.com, Generation Alpha, En representation av framtiden, 2021](#)
- [Kairos Future Framtidsdagen 2021, föreläsning 210617](#)
- [Värdering \(sociologi\) – Wikipedia](#)
- [SNS Democracy Council Report 2021: Polarization in Sweden - SNS](#)
- [Generation Z inte lika intresserade av samhällsfrågor längre - Dagens Samhälle \(dagenssamhalle.se\)](#)
- Varningslampor blinkar för demokrati i Sverige, Världshorisont, Svenska FN-förbundet, Nummer 4 2022

ATT BEVARA OCH STÄRKA ETT SAMMANHÅLLET SAMHÄLLE

Introduktion

I detta kapitel har vi slagit samman två av SKR:s trender; *Minskande tillit och Ökande polarisering och utsatthet*.

Att bevara och stärka ett sammanhållet samhälle är en av våra stora utmaningar. Det handlar bland annat om att ge förutsättningar för människor att kunna skapa sig ett gott liv utifrån aspekter som utbildning, arbete och rimliga ekonomiska villkor. I sin grundbetydelse innebär polarisering en politisk motsättning, vilket är ett naturligt tillstånd i en demokrati. När vi talar om polarisering i det här sammanhanget menar vi också risken för en utveckling med ökade skillnader mellan olika grupper, som i förlängningen kan leda till ett mer splittrat samhälle.

Tillit innebär ett ömsesidigt förtroende mellan människor och gentemot samhället. Länder med hög tillit har i regel en stabil demokrati, stark ekonomi, god folkhälsa och låg brottslighet. Om en del grupper upplever lägre tillit kan det på sikt skapa problem för hela samhällets stabilitet. Det så kallade sociala kontraktet i ett samhälle behöver upprätthållas - människor bidrar till samhället och känner att samhället fungerar och finns där som stöd i de fall det behövs. Om tilliten sviktar kan det i förlängningen leda till ökad polarisering, populism, främlingsfientlighet och minskad tilltro till det politiska och demokratiska systemet.

Världen

Tillit – det nordiska guldet

Skillnaderna i tillit bör vara så små som möjligt mellan olika grupper och den genomsnittliga sociala tilliten bör vara hög. De nordiska länderna ligger i topp i tillitsligan. I Sverige uppgår nästan 80 procent att de litar på andra människor, en hög siffra i ett internationellt perspektiv.

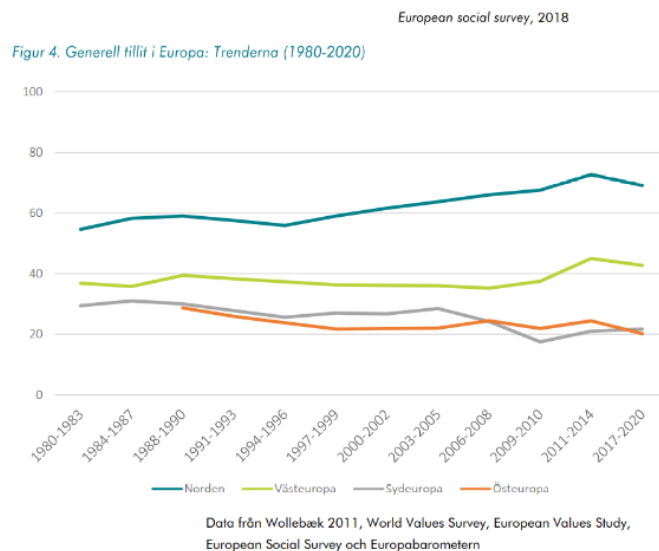

Diagram: Generell tillit i Europa, World Values Survey, 2020

Polarisering på den politiska skalan kan också orsaka splittring inom ett land. USA är ett av de mest omtalade exemplen på senare tid med ökande populism och misstro mot människor med annan social eller politisk åsikt än den egna och mot det politiska systemet. Turkiet och Polen uppvisar den högsta polariseringen i Europa. Storbritannien brukar också nämnas i de här sammanhangen.

Sverige

Vad händer med höglitarlandet Sverige?

Skillnaderna i tillit mellan olika grupper har ökat under 2000-talet. Flera socialt utsatta grupper som är beroende av välfärden har en klart lägre tillit. Det gäller bland annat arbetslösa, personer med sjuk- eller aktivitetsersättning, personer med sämre hälsa, kort utbildning, arbetare och invandrare från något land utanför Norden.

Det går att se en lägre grad av tillit i vissa politiska grupperingar. Det gäller till exempel bland personer utan partipreferenser eller med politisk hemvist hos Sverigedemokraterna. Tillsammans utgör dessa grupper uppemot 30 procent av den svenska väljarkåren.

Ett aktuellt exempel på hur bristande tillit påverkar samhället är motståndet mot att låta sig vaccineras mot Covid-19. De med inga eller få vaccinationsdoser har lägre tillit till experter och offentliga myndigheter än genomsnittet.

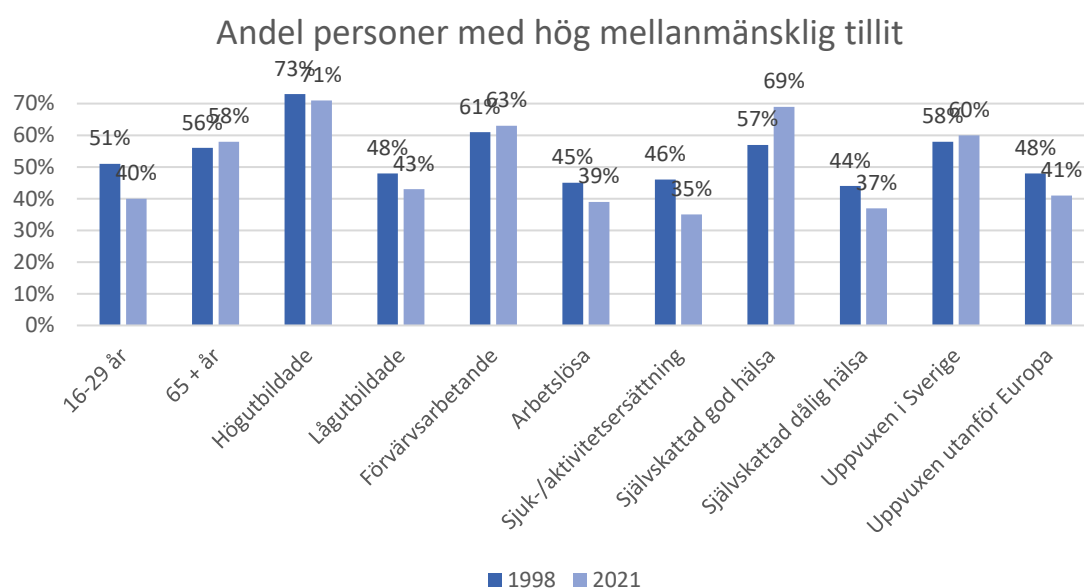

Diagram: Andel personer med hög mellanmännisklig tillit i olika demografiska och sociala grupper, 1998 och 2021. **Kommentar:** Frågan lyder: 'I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet'. Resultaten visar andel höglitare. **Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 1996–2021.

Nära kopplat till tillit är inflytande och upplevd grad av inflytande. Det politiska inflytandet är inte jämnt fördelat i samhället. Det är främst välutbildade och resursstarka personer som är aktivt engagerade i politiska partier och i föreningar. Tilltron till demokratin är starkare bland resursstarka än resurs-svaga grupper och starkare bland äldre än yngre. Läs mer under trenden *Värderingsförändringar*.

26 procent av svenskarna tycker sig kunna påverka politiska beslut på nationell nivå mellan valen. På kommunal nivå är siffran 29 procent.

Politisk polarisering

Vi har traditionellt en låg grad av politisk polarisering i Sverige. Nu ses dock tecken på ökat ideologiskt avstånd när det gäller till exempel mångkultur, identitet, globalisering och migration. Vi kan vara i början av en trend mot ökad ideologisk polarisering, även om dagens nivåer inte är oroväckande höga.

Utsatthet och utanförskap

Sverige tillhör de länder som har en relativt jämlik inkomstfördelning, även om vi har den högsta ökningen av inkomstskillnader av OECD-länderna sedan 1990. Bidragande till den större ojämlikheten är ökningen av kapitalinkomster i toppen, samtidigt som ersättningar i botten, (som till exempel ekonomiskt bistånd, a-kassa och pensioner) har stigit i lägre takt än lönerna.

När man ser till vilka som lever med låg ekonomisk standard⁷ ser vi en stor skillnad utifrån födelseland. Av personer födda i Sverige lever knappt 12 procent under gränsen för låg ekonomisk standard medan andelen bland de utrikes födda är 31 procent. Av barn födda i Sverige lever knappt 16 procent med låg ekonomisk standard, medan andelen bland de utrikesfödda barnen är 54 procent.

Skillnaden i barnfattigdom mellan inrikes- och utrikesfödda barn är större i Sverige än i andra EU-länder. Det är procentuellt sett större risk att växa upp i relativ barnfattigdom i Sverige än i övriga nordiska länder. Ungefär 1 procent av befolkningen lever i allvarlig materiell fattigdom, vilket är en mycket låg nivå i internationell jämförelse.

Stora inkomstskillnader kan leda till ett mer splittrat samhälle. Parallella ekonomier för till exempel arbete och bostäder (etablerade och oetablerade) riskerar att växa fram. Förutom de socioekonomiska utmaningarna har utsatta grupper sämre hälsa, sämre skolresultat och en upplevelse av att ha mindre inflytande, delaktighet och tillit.

Mölnadal

Hur ser det ut med tilliten i Mölnadal?

- Folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (2022) visar att tre av fyra Mölnadalabor litar på andra (72,3 procent i riket).
- I SCB:s medborgarundersökning 2021 anser två av tre att det går att lita på andra människor till stor del eller helt och hållet. Bland personer över 65 år litar drygt hälften på andra.

Precis som i Sverige som helhet litar Mölnadalabor med utbildning högre än gymnasienivå på människor i högre utsträckning än vad personer med utbildning på högst gymnasienivå gör. Likaså svarar personer med hög inkomst mer positivt på frågan än vad de med låg- eller medelinkomst gör.

Inflytande och delaktighet behöver stärkas

SCB:s medborgarundersökning visar att

- 7 av 10 tillfrågade Mölnadalabor ser negativt på möjligheten att påverka innehållet i politiska beslut.
- 7 av 10 ser negativt på invånarnas möjlighet att delta aktivt i utvecklingen av kommunen och på transparensen kring politiska beslut.
- Hälften anser sig ha förtroende för kommunens politiker, vilket är 10 procentenheter lägre än genomsnittet för riket.
- 2 av 10 anser att kommunens politiker är lyhörda för invånarnas tankar och idéer kring kommunen och dess verksamheter.

⁷ Låg ekonomisk standard innebär att hushållets disponibla inkomst är lägre än 60 procent av medianvärdet för riket.

Valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 minskade i Mölndal precis som i riket. 86,7 procent av de röstberättigade Mölndalsborna gick till valurnorna. Det är en minskning med 2,6 procentenheter jämfört med 2018, men högre än siffran för riket (84,2 procent). Distriktet Skånhälla Fågelsten hade högst valdeltagande i Mölndal och lägst valdeltagande hade Brattås Norra.

Mölndal ur ett socioekonomiskt perspektiv

Idag har vi en stor välmående befolkningsgrupp i Mölndal, med en mycket hög utbildningsnivå och låg arbetslöshet. Vi har inga tydligt utsatta bostadsområden, utanförskapet finns insprängt i olika områden. Det gör det inte desto mindre viktigt att arbeta för att stärka situationen för utsatta Mölndalsbor och att så långt det är möjligt motverka utanförskap och en utveckling som kan leda till ökad polarisering och större behov av stödinsatser. Att som utsatt leva i relativ fattigdom i ett välmående område utgör i många fall en extra påfrestning.

För att ge en bild av skillnaderna följer här en jämförelse mellan det högsta respektive lägsta värdet för olika faktorer i så kallade Nyko 3-områden⁸ i Mölndal. Det är inte ett och samma område som har högsta resp. lägsta värde, utan det är olika områden för olika faktorer.

Variabel	Högsta värde i ett område	Lägsta värde i ett område
Arbetslöshet	1,9%	0,3%
Andel med ekonomiskt bistånd	3,5%	0,3%
Förvärvsarbetande	91,8%	79,0%
Medelvärde av förvärvs- och kapitalinkomst individ	556 083kr/år	355 480kr/år
Ohälsotal - medelvärde område	34 dagar	8 dagar
Öppet arbetslös	6,4%	1,5%
Andel med eftergymnasial utbildning	66,2%	27,8%
Andel 0-19 år	38,4%	15,9%
Andel 65+ år	20,6%	4,1%
Andel födda utanför EU/EFTA +UK	16,0%	0,6%

Tabell: Socioekonomiska variabler, Nyko 3-områden i Mölndal

Utsatta grupper

Andelen hushåll med låg ekonomisk standard är låg i Mölndal. Under 2000-talet har det i Mölndal och i landet skett en tydlig minskning av behovet av försörjningsstöd bland personer som är födda i Sverige eller etablerade i landet. Sedan mitten av 2010-talet har försörjningsstödet dock ökat i volym genom inflyttning av nyanlända som ännu inte har kunnat etablera sig på arbetsmarknaden. Genomsnittet för utbetalt försörjningsstöd per invånare i Mölndal var 2021 knappt 70 procent av riksgenomsnittet.

Nära kopplat till utsatthet och polarisering är människors hälsa.

Hälsa

En god hälsa är inte bara viktigt för individen utan är på samhällsnivå en förutsättning för utveckling, för ekonomisk tillväxt och minskat utanförskap. Hälsa kan ses som ett mått på social hållbarhet och är en av de mänskliga rättigheterna. Det finns ett samband mellan tillit och hälsa. SOM-institutet visar att insatser som verkar för att stärka tillit mellan människor också främjar god hälsa.

⁸ Nyko = nyckelkodsområden, delområden inom en kommun. Mölndal är indelat i 25 stycken Nyko 3-områden

Över lag utvecklas hälsan i en positiv riktning. Dock ökar skillnaderna mellan olika gruppers hälsa, vilket både kan bero på och bidra till en tilltagande polarisering. Det finns på gruppnivå ett starkt samband mellan social position och hälsa.

Avgörande för hälsan är bland annat uppväxtvillkor, yrke, ekonomisk situation och boendemiljö. Hälsan är generellt sämre i grupper med låg socioekonomisk status, funktionsnedsättning, HBTQ-identitet eller som är födda utomlands. En av de viktigaste faktorerna för människors hälsa är utbildningsnivå.

En idag 30-årig Mölndalsbo med eftergymnasial utbildning förväntas ha en drygt sex år längre återstående medellivslängd jämfört med en person med lägre utbildning.

Generellt sett upplever Mölndalsbon en god hälsa. Tre fjärdedelar av 16–84-åringar skattar sin allmänna hälsa som god eller mycket god, vilket är något högre än i länet. Män mår i stort bättre än kvinnor och yngre bättre än äldre.

Klara skolan

Fullföljd skolgång är en nyckel till goda livsvillkor och god hälsa. Även om Mölndal har relativt homogena bostadsområden utan tydlig segregation skiljer sig ändå de faktorer som påverkar skolresultaten sig åt mellan olika delar av Mölndal. Det avspeglas i skolornas resultat. Elevers socioekonomiska bakgrund har betydelse för skolresultatet, varav den viktigaste faktorn är föräldrarnas utbildningsbakgrund.

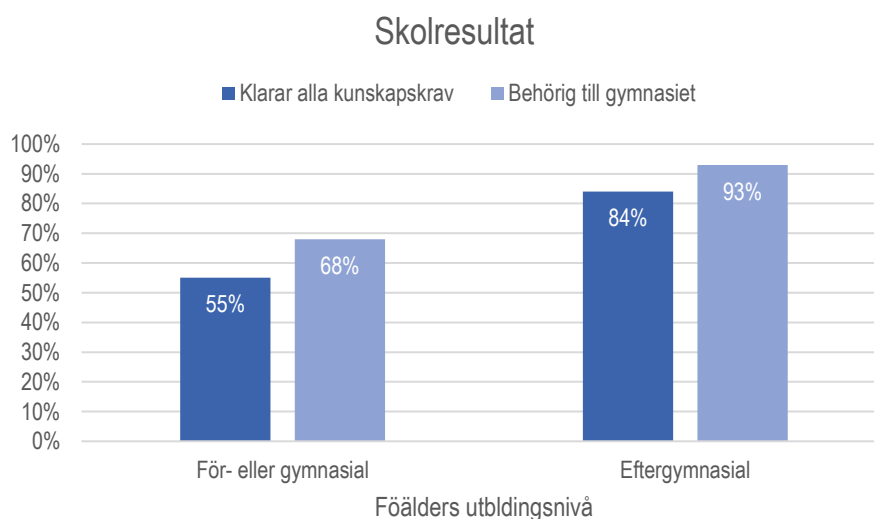

Diagram: Skolresultat utifrån föräldrars utbildningsnivå, Mölndal stads skolor 2022. Behörig till gymnasiet avser yrkesprogram.

Cirka var fjärde elev i Mölndals stads skolor har föräldrar med för- eller gymnasial utbildning. Jämfört med riket uppvisar dessa elever något lägre resultat. Sammantaget har dock Mölndalselever i åk 9 något bättre resultat än för riket i stort. Flickor har liksom tidigare bättre resultat än pojkar.

Om nyinvandrade och elever med okänd bakgrund exkluderas från statistiken har 78 procent av Mölndalseleverna godkänt i alla ämnen och 88 procent är behöriga till gymnasiets yrkesprogram, vilket är något högre än resultatet för riket.

Att fundera vidare på:

- Vad kan vi göra för att bevara och bygga tillit mellan människor? Liksom mellan invånare och kommun?
- Hur främjar vi mötesplatser där människor med olika bakgrund, ålder, från olika kommuner delar med mera kan mötas och få större kännedom om varandra?
- Hur kan skolan och andra arenor arbeta för att tidigt lägga en grund av tillit hos barn och ungdomar? Finns det andra grupper som är särskilt viktiga att nå?
- Hur kan vi uppmuntra, skapa utrymme för och kanalisera engagemang och delaktighet hos våra invånare?
- Hur kan vi främja sammanhållning och motverka polarisering? Hur hittar vi och hur stöttar vi de utsatta grupperna i Mölndal?
- Hur kan vi ge nyanlända invånare möjlighet att integreras i det svenska samhället?
- Hur kan vi tillsammans göra tidiga insatser som främjar barn och ungas goda uppväxtvillkor?

Läs mer:

- [Den sociala kompassen 2019, Mölndals kommun, Statisticon](#)
- [Livsvillkor i Mölndal, 2020](#)
- Ramverk social hållbarhet, antaget av Mölndals stads kommunfullmäktige, 2022
- Integrationsstrategi, Mölndals stad, 2021

Källor:

- [SNS analys nr. 43. Sociala medier och politisk polarisering, 2017](#)
- [Statistik psykisk hälsa, Folkhälsomyndigheten](#)
- [SCB barnfattigdomsindex](#)
- Growing Unequal?: Income Distribution and Poverty in OECD Countries, OECD (2017)
- [Pew Research Center](#) (studie utförd oktober – november 2019)
- [Den sociala kompassen 2019, Mölndals kommun, Statisticon](#)
- [LUPP Mölndal 2020](#)
- [Livsvillkor i Mölndal - Sammanställning som underlag i fortsatt arbete för en socialt hållbar utveckling, 2020.](#)
- [Skolverket statistik](#)
- [Rädda barnen pressmeddelande 211027, Skillnad i barnfattigdom mellan inrikes- och utrikesfödda i Sverige är störst i EU](#)
- [Trend- och omvärldsanalys, 2021, Uppsala kommun](#)
- [Polarisering i Sverige – Demokratirådets rapport 2021 | SNS.se](#)
- [Tillitsbarometern Levande rapport 1 2021 version6.pdf \(mchs.se\)](#)
- [Över hälften av alla utrikes födda barn har låg ekonomisk standard \(scb.se\)](#)
- [Grundskolan - Betygsstatistik \(skolverket.se\)](#)
- [Misstroendets lokalisering i höglitalandet Sverige Sören Holmberg och Bo Rothstein, Göteborgs universitet; SOM-institutet 2018](#)
- [Den västsvenska SOM-undersökningen 2018, SOM-institutet, 2019 Hög mellanmännisklig tillit i Sverige – men inte bland alla, Sören Holmberg och Bo Rothstein, Göteborgs universitet; SOM-institutet](#)
- [Hälsa på lika villkor, 2018](#)
- [Den svenska tilliten fortsatt hög – men sjunker i utsatta grupper, Sören Holmberg och Bo Rothstein, Göteborgs universitet; SOM-institutet, 2022](#)
- [SCB medborgarundersökning, 2021](#)
- [Valdeltagandet minskar i Mölndal – men klyftorna ökar, Newsworthy, 2022](#)

- [Fattigdom i Sverige – finns det? - Svenska FN-förbundet](#)

ÖKAT BEHOV AV LIVSLÅNGT LÄRANDE

Introduktion

Ökat behov av livslångt lärande handlar om en omställning som pågår i samhället där arbetsmarknaden av flera anledningar behöver ny och mer kompetens. Samtidigt väntas inte arbetskraften växa i samma utsträckning som tidigare år. Det innebär att nuvarande utbildningsmodeller omprövas och att fler aktörer i samhället behöver ta ett ökat ansvar för utbildning och lärande.

Världen

En allt snabbare teknikutveckling samtidigt som information och kunskap snabbt utvecklas leder till krav på nya kunskaper i samhället. World Economic Forum beskriver ett av sina uppdrag som att minska det globala kunskapsgapet genom att skapa utbildningssystem som gör det möjligt för människor att hänga med i den snabbt förändrade tekniken och arbetsmarknaden. Den teknologiska utvecklingen förändrar våra utbildningssystem på många sätt. Teknologin möjliggör utbildning på nya sätt och är en nyckelfaktor för att tillgängliggöra kunskap.

Genom tekniken och kunskapen ändras samhället – vad olika arbeten handlar om och hur de utförs. Det skapar behov av att hantera denna utveckling med bland annat digital kompetens, nya arbetssätt, kunskap att hantera de regleringar som kommer med utvecklingen samt en ökande komplexitet i arbetsuppgifter. Därmed behöver också samhällets invånare ständigt nya kunskaper, och det behövs system för att säkerställa detta. Idag finns ett gap mellan den kunskap arbetsgivare anser att de behöver och vad som finns tillgänglig, internationellt och i Sverige. Stater, utbildningsaktörer och näringsliv kan genom närmare samverkan minska gapet.

Fokus på kompetens - inte utbildning

Mycket kunskap är idag en färskvara och behöver förnyas och uppdateras. Att gå en lång utbildning i unga år kommer därmed inte att räcka framöver. Lärandet kommer behöva ske kontinuerligt genom arbetslivet. Dessutom väntas en större flexibilitet och förändringstakt på arbetsmarknaden. Man kommer att byta yrke oftare och kanske flera gånger under livet.

Statistik från LinkedIn visar att vilka kompetenser som efterfrågas i rekryterings-annonser har ändrats med 25 procent sedan 2015 – vilket då innebär att yrkens innehåll förändras. Ett skifte från utbildning till kompetens ser också VD:n för LinkedIn, Ryan Roslansky. Han menar att människor ofta anställs baserat på vilken utbildning dom har och vilket jobb de haft men att kompetenser behöver, och kommer att få, ett allt större genomslag.

På EU-nivå har det här behovet resulterat i den europeiska kompetensagendan. Agendan anger att ”*EU behöver en kompetensrevolution för att människor ska kunna utvecklas i takt med den gröna och den digitala omställningen och för att bidra till återhämtningen efter covid-19-krisen.*”

Agendan syftar till hållbar konkurrenskraft, social rättvisa och motståndskraft och innefattar flera åtgärder, bland annat:

- Förstärkt kompetensinventering - handlar om att tillgängliggöra information om kompetensbehovet digitalt och i realtid genom stordataanalys, för att människor ska kunna skaffa sig den kompetens som behövs.
- Kompetens för den gröna och den digitala omställningen - handlar om att stödja förvärvandet av den kompetens som behövs för den gröna och digitala omställningen.

- Livskunskap - handlar om att utveckla vuxenutbildningssystem som når ut till alla, bland annat genom distansstudier, men inkluderar också icke-formellt lärande. Området fokuserar på livslångt lärande som en del i ett demokratiskt samhälle med motståndskraft.
- En europeisk strategi för mikromeriter - handlar om att inrätta europeiska standarder för att göra det lättare att värdera och validera den omskolning och kompetensutveckling som idag sker. Genom mikromeriter kan människor samla lärande från olika institutioner, branscher, från olika länder och även digitalt.

Sverige

Nationellt har regeringen gett ett uppdrag om att utveckla en sammanhållen datainfrastruktur för kompetensförsörjning och livslångt lärande. Uppdraget syftar till att nyttja digitaliseringens möjligheter för att möta behovet av livslångt lärande och omställning och innehåller bland annat uppdrag om att utveckla gemensamma begrepp och metoder för att hantera data om kompetens.

Livslångt lärande på flera sätt

Lärande sker på flera sätt och i flera syften. Livslångt lärande brukar beskrivas utifrån tre delar:

- Formellt lärande sker i det formella utbildningssystemet under ledning av lärare. Där finns antagningskrav, nivåer och formella kvalifikationer efter genomförd utbildning.
- Icke-formellt lärande sker i organiserade former utanför det formella utbildningssystemet. Det kan handla om exempelvis kompetensutveckling i arbetet eller deltagande i kurser.
- Informellt lärande sker när individen tar initiativ med syftet att förbättra sina kunskaper eller färdigheter på ett område. Detta lärande sker ofta på egen hand.

Redan 1972 lades grunden för begreppet livslångt lärande genom UNESCO-rapporten *Learning to be*, där det konstaterades att utbildning ska pågå under hela livet och syfta till att utveckla både samhället och individen och att det är en grundförutsättning för ett stabilt och hållbart framtida samhälle. Livslångt lärande har därmed en viktig roll i genomförandet av Agenda 2030 målen för hållbar utveckling, dels som ett eget mål, dels som ett medel för att uppnå de andra målen.

I och med en föränderlig omvärld är en nyckelkompetens att lära att lära, det vill säga inte vad vi genom utbildning redan kan, utan hur vi lär oss och våra möjligheter till att lära nytt. Sverige har en lång tradition av utbildning för vuxna med många aktörer och olika typer av lärande, från grundläggande till högre utbildning och i de olika formerna av lärande. Dock skiljer sig utbildningsnivån mellan olika kommuner och mellan grupper. Exempelvis är det digitala utanförskapet som störst bland äldre, en grupp som då i lägre utsträckning lärt sig hantera dessa verktyg. Ett livslångt lärande krävs för att följa med i omvärldens förändring.

Upskill innebär att du uppdaterar och förbättrar den kunskap och erfarenhet som du redan har.

Reskill innebär att du lär om och skaffar helt nya kunskaper.

Stort behov av kompetens framöver

Inom både näringslivet och offentlig sektor är bristen på kompetens stor. Enligt SKR väntas sysselsättningen fortsatt öka men inte alls i samma utsträckning som tidigare. Mellan åren 2011 och 2021 ökade

antalet sysselsatta i Sverige med 370 000 personer. Prognosen är att antal nya i sysselsättning kommer att bli 169 000 mellan 2021 och 2031.

Inom näringslivet är bristen på kompetens stor. Svenskt näringsliv uppger att det har blivit allt svårare att rekrytera och att vart femte rekryteringsförsök misslyckas, ofta för att det inte finns kandidater med rätt kompetens. Detta gör kompetensförsörjning till en av företagets största utmaningar, nationellt och regionalt. Företag i Västra Götaland uppger att det största hindret för tillväxt just är att rekrytera personal med erfarenhet och rätt kompetens. Bristen på omställning av kompetens mot ny teknik gör att det förändringstryck som finns inte kan mötas och därmed att utveckling hämmas. Samtidigt flaggar Business Region Göteborg för att små och medelstora företag kan ha svårt att definiera sina kompetensbehov och jobba med sin kompetensförsörjning på ett systematiskt sätt.

De kommande åren väntas även stora behov av kompetens inom kommunerna, främst på grund av att den stora gruppen 40-talister fyller 80 år och kommer upp i en ålder då allt fler behöver vård och omsorg, vilket leder till ett stort behov av kompetens inom området. År 2031 väntas vi vara 47 procent fler personer över 80 år jämfört med år 2021 enligt SKR, samtligt väntas antal personer i arbetsför ålder enbart öka med fem procent, samma tidsperiod. Till detta kommer pensionsavgångar. För offentlig sektor är påverkan av förändrade befolkningsstrukturer med fler äldre extra stor eftersom det ligger i kommunens uppdrag att förse dessa med stöd och omsorg. Kompetensförsörjning är därför en kritisk fråga för kommunerna. Det kommer inte att finnas tillräckligt med personer att anställa vilket gör att en rad andra lösningar behövs, såsom att nyttja teknologin, hitta nya arbetssätt, kompetensutveckla befintliga medarbetare och stärka möjligheterna till omställning. För att de personer som finns tillgängliga ska välja offentlig verksamhet behöver kommuner anses vara en attraktiv arbetsgivare.

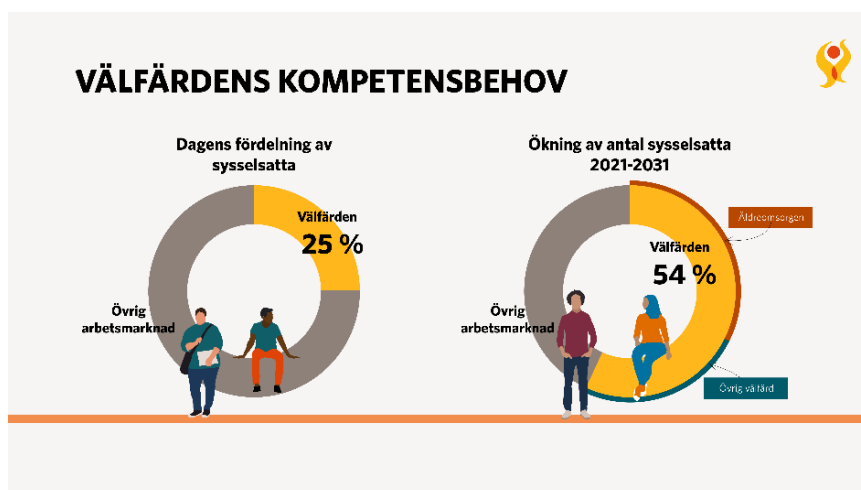

Bild: Välfärdens kompetensbehov, SKR. För att behålla samma personaltäthet som idag skulle kommuner och regioner de kommande 10 åren behöva 54 procent av alla som kommer ut i sysselsättning (varav 59 000 behövs i äldreomsorgen)

Försämrad konjunktur – hur bedöms det påverka behovet av kompetens?

Arbetsförmedlingen bedömer att det kommer att vara en fortsatt stor efterfråga på kompetens under de kommande åren. Arbetsmarknaden karaktäriseras av en brist på arbetskraft vilket har gjort att ekonomin har kunnat minska utan att arbetslösheten går upp, en utveckling som Arbetsförmedlingen bedömer kommer bestå till dess att en balans uppnått. Arbetsgivare söker främst personer med hög utbildning, vilket utbildningsväsendet inte har hunnit tillgodose i tillräcklig utsträckning, samtidigt som det finns delar av befolkningen som har svårigheter att tillgodogöra sig utbildningen.

Risken för uppsägningar minskar eftersom arbetsgivare har svårt att rekrytera och därmed blir mer måna om att behålla sin personal. Dock framhåller Arbetsförmedlingen risken att nyrekryteringar minskar vilket gör att nya på arbetsmarknaden får svårare att etablera sig. Vidare bedöms nergången framför allt drabba branscher som ofta erbjuder instegsjobb på arbetsmarknaden. Gruppen utan slutförd gymnasieutbildning är svårast att matcha mot arbete och på grund av konjunkturläget kommer den gruppen den närmaste tiden ha ännu svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Generellt är

personer med kort utbildning och flyktinginvandrare överrepresenterade bland de långtidsarbetslösa. Utifrån beskriven utveckling med behov av förändrade kompetenser på grund av den automatisering, digitalisering och gröna omställning som pågår finns risk att människor med idag låg utbildning inte följer med i utvecklingen, vilket allt mer kan öka obalansen på arbetsmarknaden liksom skapa ett utanförskap.

Omställning

Bara drygt hälften av svenskarna tror att de om tio år kommer att arbeta med ungefär samma sak som de gör idag, medan tre av tio tror att de kommer byta yrke eller påbörja utbildning, enligt en SIFO-undersökning. Kvinnor tror i högre utsträckning än män att de kommer att byta karriär.

Behovet av omställning och kompetensutveckling har lett till nya avtal mellan arbetsgivare och fackliga parter. Syftet är att stärka möjligheterna till omställning och kompetensutveckling för personer som är mitt i yrkeslivet och vill bredda eller utveckla sin kompetens. Stödet finns dels genom statligt finansierat stöd via CSN: omställningsstudiestöd, och dels genom kollektivavtalade stöd vid behov av omställning via Omställningsfonden. Intresset för omställningsstudiestödet visade sig vara stort – efter ett par dagar hade 14 000 ansökningar inkommit, att jämföra med de 5 000 ansökningar som beräknats.

Avtalet tar inte sikte främst på personer i behov av utbildning utan personer i behov av mer, eller annan utbildning. Samma utveckling har tidigare skett inom Komvux som i högre grad ska bidra till arbetslivets behov av kompetens och bättre möta vuxnas behov av utbildning i olika skeden. Komvux utvecklas därför från att främst ha varit till för dem som mest behövde utbildning till att även inkludera yrkesverksammas behov av nya kunskaper. Inom både gymnasieskola och vuxenutbildning ska arbetsmarknadens behov vägas in när kommuner och enskilda huvudmän planerar och dimensionerar vissa utbildningar liksom att kommuner ska samverka om planering, dimensionering och erbjudande om utbildning.

Arbetsgivares ansvar

Ytterligen en konsekvens av behovet av kompetens är att arbetsgivare behöver ta ett större ansvar för sina medarbetares kompetensutveckling. I och med utvecklingen av ständigt ny kunskap behövs interna system och processer för att förse medarbetare med detta. Ett exempel på ett systematiskt arbete med kompetensutveckling är Mölndals stads interna VOF-akademi: en plattform med utbildningar inom förvaltningens verksamhetsområden, eget skapade och från andra aktörer. När en medarbetare genomfört en utbildning registreras kompetenserna utifrån vilka kompetensutvecklingsplaner kan skapas.

Mölndal

Många parter berörs av kompetensutmaningen utifrån olika perspektiv, som utbildningsanordnare eller som arbetsgivare i behov av kompetens. Inom Göteborgsregionen, GR, sker en regional samverkan mellan företag, kommuner och utbildningssektorn i syfte att stärka och säkra regionens kompetensförsörjning.

Mölndal har ett kunskapsintensivt näringsliv och Mölndals stad är en växande aktör inom utbildning som påverkar, och påverkas av utvecklingen, exempelvis med flera utbildningar inom den gröna omställningen. Lokalt liksom globalt blir samverkan mellan berörda aktörer avgörande eftersom ingen part har ensam rådighet i frågan.

Att fundera vidare på:

- Stundande lågkonjunktur – hur påverkar det behovet av omställning? Hur snabbt det behöver ske och hur kommer att ske?
- Kvinnor tror i högre utsträckning att de ska byta jobb och de har högre utbildningsnivå. Vad betyder det inom kommunal sektor med 80 procent kvinnor anställda?

- Har du koll på vilken kompetens du och din arbetsgrupp behöver de kommande åren? Hur ska ni få tag på den?

Läs mer:

- Att arbeta med kompetenskartläggning, internt stöd Mölndals stad
- Ta del av öppna kurser digitalt, via Massive Open Online Courses
- Kom igång med ditt vardagslärande – Arbetsförmedlingen

Källor:

- Arbetsförmedlingen, konjunktur och arbetslöshetsbedömning, oktober 2022
- Stort intresse för nytt studiestöd - P4 Kristianstad | Sveriges Radio
- Tidningen chef, Därför bör du satsa på upskill och reskill, hämtat okt 2022
- World economic forum, Here´s why the world urgently needs to put skills first, hämtat okt 2022
- Omställningsfonden, bara varannan svensk tror sig jobba med samma sak om tio år, publicerat 31 aug 2021.
- Intranätet Mölndals stad nyheter: Nytt kompetens- och omställningsstöd
- Sveriges kommuner och regioner, Ekonomirapport 2022
- Sveriges kommuner och regioner, Välfärdens kompetensförsörjning, Personalprognos 2021–2031 och hur välfärden kan möta kompetensutmaningen, 2022
- Svenskt näringsliv, Stark framtidstro bland företagen i Västra Götaland – men bristen på arbetskraft oroar, 14 okt 2021
- Skolverket, Regional planering och dimensionering av gymnasial utbildning, hämtat nov 2022
- Regeringen proposition, Komvux för stärkt kompetensförsörjning, 2019/20:105.
- Riksdagen, Fakta-pm om EU-förslag 2019/20:FPM59: KOM(2020) 274
- Europeiska kommissionen, den europeiska kompetensagendan, juli 2020.
- Bild välfärdens kompetensbehov, SKR

ÖKANDE PSYKISK OHÄLSA

Introduktion

Det finns flera indikationer på att den psykisk ohälsan i samhället ökar, med stort lidande för individen och med betydande samhällskonsekvenser. Den här texten handlar om vad psykisk ohälsa är, hur psykisk ohälsa har utvecklats och hur det påverkar samhället och Mölndal som kommun.

Psykisk ohälsa i relation till psykisk hälsa

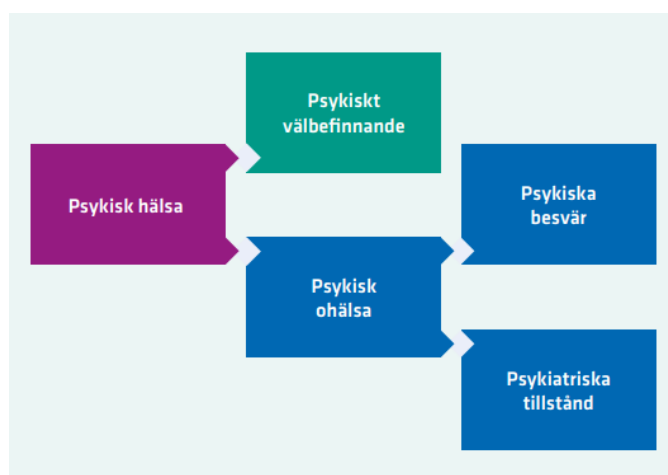
För att kunna fördjupa oss i hur och varför psykisk ohälsa har ökat behöver vi förstå begreppet. Psykisk ohälsa innefattar många delar och behöver sättas i relation till psykisk hälsa.

” ett tillstånd av psykiskt välbefinnande där varje individ kan förverkliga sina egna möjligheter, klara av vanliga påfrestningar, arbeta produktivt och bidra till det samhälle som hen lever i. Psykisk hälsa är alltså inte detsamma som frånvaron av psykisk sjukdom.”

WHO, definition av psykisk ohälsa

Psykisk hälsa är, enligt WHO:s definition, en tillgång och en resurs som gör att människor mår bra och inte bara fungerar i livet utan också har möjlighet att utvecklas. Psykisk hälsa är en grundläggande del av en människas totala hälsa. Psykisk hälsa påverkas av flera faktorer såsom ärftlig sårbarhet, hur vi lever vårt liv, hur vi har det ekonomiskt och socialt, vad vi gör, vår uppväxt och vad vi upplever i livet, och de möjligheter eller begränsningar som finns i vår omgivning. Världshälsoorganisationen WHO betonar psykisk hälsa som en mänsklig rättighet som är grundläggande för ett välfungerande samhälle och samhällets möjlighet till social och ekonomisk utveckling.

Psykisk hälsa är mer än frånvaro av psykisk ohälsa. Begreppen är inte heller varandras motsatser då människor kan ha en psykisk sjukdom men ändå ett gott psykiskt välbefinnande.

Vad är då psykisk ohälsa?

Psykisk ohälsa utmärks av att det påverkar välbefinnandet och hur man fungerar i vardagen. Psykisk ohälsa innefattar både psykiska besvär och psykiatriska tillstånd.

Bildtext: Modell för att beskriva hur begrepp inom området psykisk hälsa förhåller sig till varandra.

Bildkälla: Folkhälsomyndigheten, Psykisk hälsa och suicidprevention, lägesrapport 2020.

Psykiska besvär är exempelvis oro, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Psykiska besvär är vanliga. De är ofta reaktioner på händelser eller situationer i livet. De kan vara milda eller svåra, beroende på hur

mycket vardagen påverkas, men inte så svåra att de uppfyller kriterier för en psykiatrisk diagnos. Psykiska besvär är oftast självrappporterade.

Psykiatriska tillstånd är ett tillstånd/sjukdom som uppfyller kraven för en psykiatrisk diagnos. Det gäller dels psykiska sjukdomar och syndrom som depression, ångestsyndrom och schizofreni. Det gäller också neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, några exempel är ADHD, autismspektrumsyndrom och intellektuell funktionsnedsättning.

Utveckling av psykisk ohälsa

Nu har vi landat i begrepp och definitioner, men hur ser utvecklingen av psykisk ohälsa ut? Inledningsvis kommer en kort internationell utblick gällande några av de tillstånd som finns inom psykisk ohälsa.

Världen

Världshälsoorganisationen uppger att 13 procent av världens befolkning lever med en mental sjukdom. Vanligast är ångesttillstånd och depression. Förekomsten varierar mellan kön, ålder, mellan och inom länder, och utifrån tillgång till sjukvård och sjukvårdsregister. Hur psykiska tillstånd har påverkats av pandemin är ännu inte helt klart men troligen har de länder där befolkningen drabbats hårdast av pandemin också fått störst påverkan på den psykiska hälsan.

Psykisk ohälsa är en riskfaktor för suicid. Sett till hela världen står självmord för ett av 100 dödsfall. En tragedi

som förutom förlorade liv starkt påverkar omgivningen och där det finns ett stort mörkertal. Hur vanligt självmord är varierar mellan länder men frekvensen är högre i höginkomstländer, som ofta har högre kvalitet på registrering. Även andra faktorer såsom stigmatisering kring självmord påverkar statistiken. Globalt sett är självmord vanligare bland män än kvinnor medan självmordsförsök är vanligare hos kvinnor. Självmord är vanligast unga åldrar, mellan 15–29 år och är där den fjärde vanligaste dödsorsaken. Från år 2000 till 2019 har förekomsten av självmord minskat i hela världen.

Sverige

Eftersom psykisk ohälsa är ett brett begrepp, som också förstås i relation till psykisk hälsa, är det svårt att ge ett enkelt svar om hur den psykiska ohälsan ser ut. Folkhälsomyndigheten använder flera olika mått för att uttala sig om befolkningens psykiska hälsa. Nedanstående ruta är en sammanfattning av folkhälsomyndighetens uppgifter om befolkningens psykiska hälsa, uppdelat på ett antal åldersintervall.

13% of global population is living with mental disorders

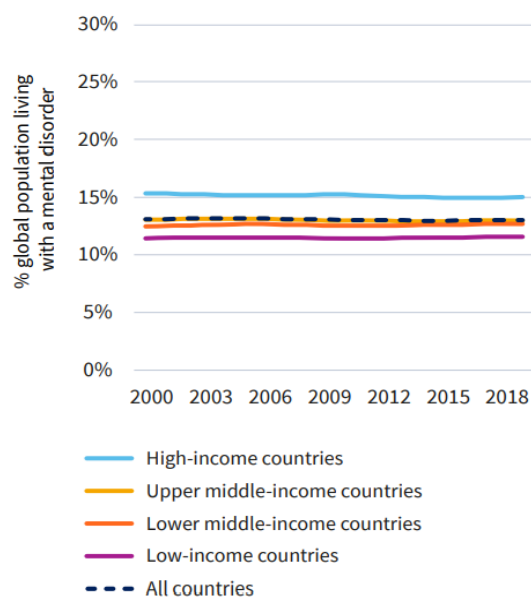

Diagram: Andel av befolkningen som lever med psykisk ohälsa. **Källa:** WHO

Barn under 18 år

De flesta 11-, 13- och 15-åringar svarar att de känner sig nöjda med livet. Samtidigt är det vanligt att uppge psykiska och somatiska besvär, till exempel nervositet eller huvudvärk. Skolstress är också mycket vanligt. Fler pojkar än flickor får psykiatrisk vård och den vanligaste diagnosen är ADHD.

Yngre vuxna 16–29 år

Fyra av fem unga (16–29 år) uppger att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott. Samtidigt svarar en hög andel att de har olika typer av psykiska besvär som ångslan, oro, eller ångest. Tjejer uppger oftare psykiska besvär och fler hämtar ut antidepressiva läkemedel jämfört med killar i samma ålder. Andelen som vårdas på sjukhus efter ett suicidförsök är också högre bland tjejer, men fler killar dör i suicid.

Vuxna 30–44 år

I åldern 30–44 år uppger 86 procent att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott. Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, till exempel ångslan, oro eller ångest. Runt 5 procent av 30–44-åringarna fick psykiatrisk vård 2020, vanligen för ångest, stress, depression eller ADHD. Nästan vart femte dödsfall som sker i denna ålder beror på suicid.

Vuxna 45–64 år

Nio av tio i åldern 45–64 år skattar sitt psykiska välbefinnande som gott eller mycket gott. Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, framför allt sömnbesvär.

Vuxna 65 år eller äldre

Nio av tio i åldern 65–84 år uppger att deras psykiska välbefinnande är gott eller mycket gott. Samtidigt är det vanligt att uppge olika typer av psykiska besvär, framför allt sömnbesvär. Av de över 64 år besökte cirka 2 procent psykiatrin 2020, män oftast på grund av alkoholberoende och kvinnor oftast till följd av ångest. Andelen som får behandling för demens ökar med stigande ålder, liksom uttag av psykofarmaka. För män är suicidtalerna som högst i dessa åldrar.

Ovanstående text innehåller både självskattade uppgifter och uppgifter från vården, såsom diagnoser och läkemedelsförskrivning. Tittar vi vidare på vårdens uppgifter, som psykiatriska diagnoser, redovisas det via Socialstyrelsens statistikdatabas. Diagrammet visar huvuddiagnosområdet psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar per 100 000 invånare och att antalet psykiska diagnoser i befolkningen har ökat stadigt de senaste 10 åren.

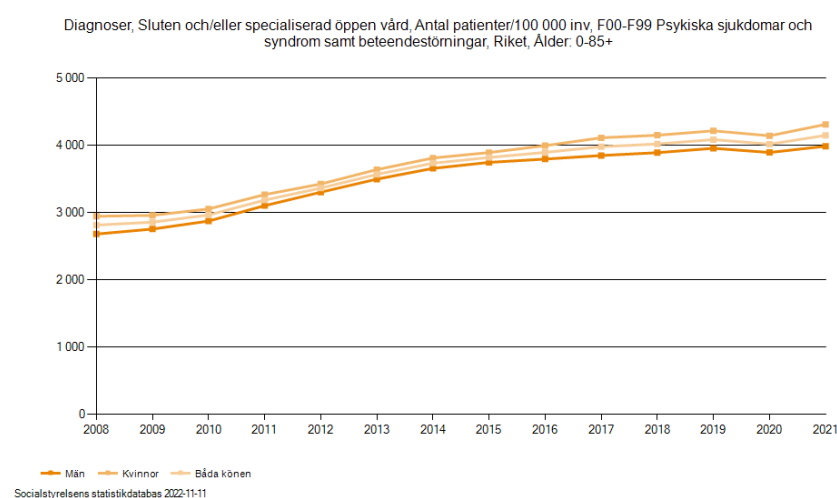

Diagram: Socialstyrelsens statistikdatabas, diagnoser i slutet och/eller specialiserad öppenvård.

Hur den psykiska ohälsan påverkar arbetsmarknaden framkommer i Försäkringskassans statistiskt för sjukskrivning. I december 2021 hade 188 700 personer i Sverige ett pågående sjukfall med sjukpenning eller rehabiliteringspenning från Försäkringskassan. Psykisk ohälsa är den enskilt vanligaste orsaken då det totalt står för lite under hälften av sjukfallen (cirka 50 procent bland kvinnor och 40 procent bland män). Generellt ökar sjukfrånvaron med åldern medan psykiska diagnoser är vanligare i de yngre åldrarna och vanligast i åldern 30–39 år (står i den åldern för cirka 60 procent av sjukskrivningarna bland både män och kvinnor). Antalet pågående sjukfall och antal med psykiatriska sjukdomar har varierat över tid vilket visas i diagrammet nedan. Från 2010 steg antalet till en topp 2017 då antalet minskade under några år för att 2022 öka igen.

Antal pågående sjukfall

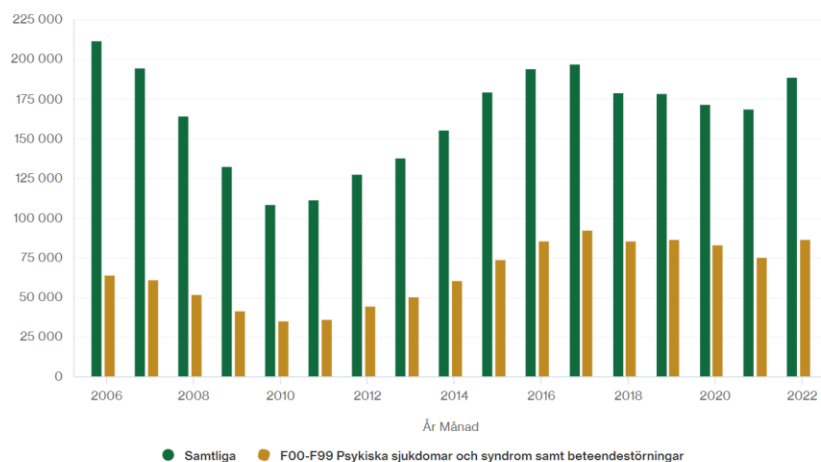

Diagram: Försäkringskassans statistik över pågående sjukfall, totalt och för psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar.

Som nämnts ovan är psykisk ohälsa en riskfaktor för suicid. Antalet personer i Sverige som tar sitt liv har minskat sedan 1970-talet men minskningen har mattats av de senaste åren. Antalet har minskat i alla åldersgrupper, utom bland unga 15–29 år. Suicidtalet (antal suicid per 100 000 invånare i Sverige) är 14 och två tredjedelar av de som avled i suicid var män. Skillnaden mellan könen ökar med stigande ålder där det högsta suicidtalet finns bland män 85 år eller äldre.

Psykisk ohälsa är ojämlikt fördelad i samhället

Psykiska besvär är vanligare i vissa grupper, till exempel bland HBTQI-personer, mottagare av ekonomiskt bistånd, arbetslösa unga vuxna, personer med funktionsnedsättning och ensamstående mödrar. De olika aspekterna av psykisk hälsa och därmed psykisk ohälsa är ojämlikt fördelade i befolkningen, vilket beror på att olika sociala grupper har olika tillgång till de resurser som är viktiga för hälsan. Socioekonomisk nivå, till exempel inkomst och utbildning, har stor betydelse för psykisk hälsa genom att både ge ekonomisk och social trygghet samt kunskap och resurser för att hantera sin hälsa. Sambanden går åt båda hållen och är dessutom självförstärkande; psykisk ohälsa kan leda till minskad inkomst, och minskad inkomst kan leda till psykisk ohälsa.

Hur kan man förstå utvecklingen inom psykisk ohälsa

Som visats ovan är psykisk ohälsa ett begrepp som består av flera delar. Ofta används flera datakällor för att visa på hälsoläget eftersom ingen enskild källa ger en komplett bild. Enkäter kan ge självskattad hälsa medan statistik från vården ger information om hur många som fått en viss diagnos. Olika datakällor speglar då olika dimensioner av psykisk ohälsa och ger därför inte alltid samstämmiga resultat. Yngre personer rapporterar i högre uträkning olika former av psykiska besvär. Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät visar att den högsta andel som upplever allvarlig psykisk påfrestning finns är de yngsta (16–29 år) medan de äldsta (65–84 år) upplever dessa besvär i lägst utsträckning. Patientregistret, som visar behandling inom specialistvård, visar att betydligt fler yngre än äldre får vård inom psykiatri. Läkemedelsregistret ger en annan bild där det är dubbelt så vanligt att äldre som

yngre hämtar ut lugnande och antidepressiva läkemedel. Troligen har yngre personer en större vana av att prata om psykisk ohälsa och har därmed lättare att uppges detta i en enkät liksom att söka vård för det, vilket gör att yngre i högre utsträckning behandlas inom psykiatrin. Äldre behandlas troligen oftare för psykiska diagnoser inom primärvården och oftare med läkemedelsbehandling.

Utöver mättekniska aspekter av den utveckling som framkommer finns flera saker att belysa. Kunskapsläget utvecklas ständigt: att exempelvis fler barn och unga får vård för psykiatriska besvär behöver inte betyda att fler har besvären utan att det nu finns mer kunskap och stöd att sätta in. I många fall krävs det också att det finns en diagnos för att stöd ska beviljas. Det finns också en större kunskap i samhället om psykiska tillstånd och den vård som finns att få, vilket gör att fler söker vård och stigmatiseringen minskar. Utöver vårdens utveckling så lyfts också frågor om hur dagens samhällsutveckling, med en ökande individualisering, påverkar framför allt barn och unga. I en utredning om varför den psykiska ohälsan ökar bland barn och ungdomar uppger Folkhälsomyndigheten flera orsaker och konstaterar också att: ”Sammantaget är det troligt att såväl brister i skolans funktion, som en ökad medvetenhet om de ökade krav som förändringarna på arbetsmarknaden medför, har bidragit till ökningen av psykosomatiska symtom bland barn och unga.”

Sammanfattningsvis

De allra flesta i befolkningen uppger att de mår bra och har en god självskattad psykisk hälsa. Samtidigt uppger många psykiska besvär såsom oro, stress, ångest och sömnsvårigheter. Utvecklingen inom sjukvården visar att allt fler får en psykisk diagnos och att hälften av alla sjukskrivningar sker på grund av psykiska sjukdomar.

Möndal

Psykisk ohälsa samvarierar med socioekonomi såsom utbildning och inkomst, där Möndals invånare generellt har goda förutsättningar. Utifrån den nationella folkhälsoenkäten som undersöker självskattad hälsa uppger Möndals invånare i något högre utsträckning än riket en god självskattad hälsa och anser sig ha en god psykisk hälsa i samma utsträckning som riket; detsamma gäller för psykiska besvär. Liksom nationellt är det främst könsskillnaden som sticker ut där drygt 50 procent av kvinnorna uppger sig ha psykiska besvär av ångslan, oro eller ångest jämfört med en tredjedel av männen, både i Möndal och nationellt.

Via LUPP-enkäten framkommer självskattad hälsa bland unga i Möndal. De flesta, både tjejer och killar, är nöjda med livet. Killar upplever att de har en god hälsa medan drygt hälften av tjejerna anser sig ha en ganska eller mycket bra hälsa och tre av fyra tjejer i årskurs åtta, och fyra av fem tjejer i gymnasiet är två ånger att de ofta har olika former av hälsobesvär. Det finns alltså tydliga skillnader mellan könen där många tjejer uppger olika former av hälsobesvär. Resultaten för Möndal är liknande de för de nio GR-kommuner som deltog.

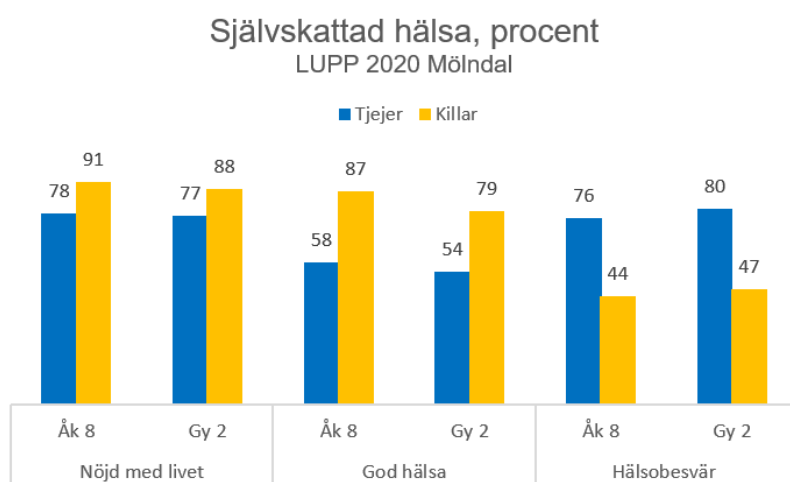

Diagram: Självskattad hälsa utifrån LUPP-undersökning 2020 för årskurs 8 och gymnasiet år 2, elever boende i Möndal. Visar andel som svarat ganska eller mycket nöjd på fråga om livet som helhet; ganska eller mycket bra på fråga: Under de senaste sex månaderna, hur bedömer du din hälsa, hur du mår eller känner dig?; som svarat att man ”flera gånger i veckan” eller ”i stort sett varje dag” har haft minst något av de sex typerna av

besvär: Huvudvärk; Ont i magen; Känt dig stressad; Känt dig nedstämd, deppig eller nere; Svårt att somna; Sovit dåligt på natten.

Kommunens roll gällande psykisk ohälsa

Eftersom psykisk hälsa, och därmed psykisk ohälsa, påverkas av så många faktorer på både samhälls- och individnivå har kommunen genom sitt uppdrag stor möjlighet att påverka i att både främja psykisk hälsa och att utifrån verksamheternas uppdrag stödja vid psykisk ohälsa.

Utifrån en överenskommelse mellan staten och SKR om insatser inom området psykisk hälsa och suicidprevention pågår arbete med att ta fram en lokal handlingsplan för suicidprevention i Mölndal. I arbetet framkom förslag på vad Mölndal kan göra för att motverka psykisk ohälsa och suicid. Det kan bland annat vara att generellt öka kunskapen om frågan, både genom exempelvis utbildning om första hjälpen för psykisk ohälsa och vart man vänder sig för stöd, men också specifikt för de olika målgrupper verksamheten möter och verksamhetens uppdrag. Exempelvis kan det inom tekniska förvaltningen handla om kunskap kring riskplatser för suicid, för verksamheter som möter barn och unga att bidra till att de får verktyg att hantera livets olika utmaningar, medan det inom vård- och omsorg kan handla om kunskap för att stödja i att hitta sociala sammanhang.

Mölndals stad som arbetsgivare

Via Göteborgsregionen (GR) sammanställs hur sjukfrånvaro på grund av psykisk ohälsa ser ut bland kommunernas anställda. Liksom nationellt utgör psykisk ohälsa en stor del av sjukskrivningarna, bland GR-kommunerna 47 procent. I Partille och Mölndal utgör psykisk sjukdom strax över hälften av de pågående sjukfallen hösten 2022. Eftersom en del pekar på att dagens arbetsmarknad är en av de bidragande orsakerna till att allt fler upplever psykisk ohälsa har arbetsgivare och Mölndals stad en möjlighet att påverka utveckling genom att säkerställa en god psykosocial arbetsmiljö för våra medarbetare.

Att fundera vidare på:

- Skyddsfaktorer för psykisk ohälsa: vilka kan vi påverka och hur kan vi som kommun stärka dessa?
- Hur kan vi genom de arenor vi har och de vi möter - stärka barn och unga i att hantera livets olika utmaningar, för att öka den psykiska hälsan?
- Hälften av sjukskrivningarna i Mölndal beror på psykisk ohälsa; hur påverkar det vår verksamhet? Hur kan vi genom våra arbetsplatser bidra till att vända utvecklingen?

Läs mer:

- [Folkhälsomyndigheten, psykisk ohälsa](#)
- Lokal handlingsplan suicid, Mölndal (under framtagande)

Källor:

- [Folkhälsomyndigheten, Vad är psykisk ohälsa](#). Hämtat okt 2022.
- [World Health Organization, mental health](#). Hämtat okt 2022.
- [World Health Organization, depression](#). Hämtat okt 2022.
- [Socialstyrelsen, psykisk hälsa och suicidprevention](#). Hämtat okt 2022.
- [World Health Organization, World mental health report: transforming mental health for all](#). Hämtat okt 2022.
- [Folkhälsomyndigheten, Psykisk hälsa och suicidprevention – Lägesrapport 2020](#).
- [Folkhälsomyndigheten, Psykisk hälsa – läns- och kommunstatistik. Hämtat jan 2023](#).

- [Försäkringskassan, Hur många är sjukskrivna, mars 2022.](#)
- [Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga? Kortversion. \(folkhalsmyndigheten.se\)](#)
- [Folkhälsomyndigheten, Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?](#) Utvecklingen under perioden 1985-2014, publicerad 2018.
- Göteborgsregionen, Pågående sjukfall grundat i psykiatrisk sjuklighet / psykisk ohälsa, 22-10-25.

KOMPLEXA SAMHÄLLSUTMANINGAR

Introduktion

Samhället förändras i en allt snabbare takt och de komplexa samhällsutmaningarna kan komma att öka framöver. Några exempel som vi har märkt av de senaste åren är integrationsfrågan, covid-19, klimatkrisen, upplevd otrygghet och polarisering. Gemensamt för dessa utmaningar är att ingen ensam aktör har egen rådighet eller är ensamt ansvarig. Utmaningarna har flera dimensioner, är svåra att definiera och därmed svåra att lösa. Det står klart att samverkan är en nyckelframgångsfaktor för att tackla utmaningarna. Men det finns också ett behov av att förstå vad komplexitet innebär och hur man ska hantera det. Följande text introducerar komplexitet som begrepp och behandlar förslag på hur samverkan kan underlättas både mellan organisationer och inom en organisation.

Sverige

Samhällets institutioner som vi känner dem i dag byggdes upp under industrialiseringen, alltså för mer än 100 år sedan. De utformades i första hand för att tjäna samhället, till exempel skulle skolan producera medborgare som efter genomförd skolgång snabbt kunde börja arbeta i industrin. Människan var inte i centrum. Att bryta dessa organisationsgränser för att samlas kring gemensamma utmaningar utifrån ett individperspektiv har visat sig vara svårt. Vi behöver inse att komplexa problem återfinns inom ett komplext system och hur vi kan samverka inom det.

Vad är ett komplext system?

”Ett komplext system är en samling av sammankopplade individer eller organisationer⁹”

För att förstå det komplexa måste vi titta på helheten och hur delarna hänger ihop, det går inte bara att detaljstudera varje enskild del. Det är när det skapas kopplingar mellan olika individer och organisationer som vi kan öka på utvecklingstakten och förmågan att anpassa oss till nya förutsättningar genom ett större informationsutbyte.

Figur: Komplexitetsmodell

Men hur kan man veta vad som är komplext? Alla frågor som vi behandlar i staden idag är långt ifrån enkla. En enkel eller komplicerad fråga kräver andra angreppssätt än en komplex.

⁹ Från Klara Palmberg Broryd bok Komplexitet

Enkelt

Vi är överens om vad det hela handlar om. Här hamnar frågor som är relativt enkla att lösa som till exempel hantera fakturor. Kunskapen om hur det ska gå till finns – det är bara att se till att det blir gjort. Effektiviseringar av enkla frågor är oftast enkla att utvärdera och bevisa med data.

Komplicerat

Här finns det fler beroenden och aktörer att ta hänsyn till. Om man får upp alla fakta på bordet och låter kloka personer analysera det hela går det att komma fram till ett beslut om till exempel en utvecklingsinsats. Att sätta ihop ett bokslut och en årsredovisning är exempel på något komplicerat. Det behövs många olika kompetenser, det gäller att allt blir rätt och man har stor nytta av att ha gjort det förut.

Komplext

Komplexa frågor i organisationer av vår tid inrymmer många olika perspektiv och en hög grad av ömsesidiga beroenden (som nämnts ovan). Inte ens den bästa planen i världen kan hantera denna typ av frågor. På ett övergripande plan skulle det kunna vara hur vi tar oss an klimatförändringar men det kan också handla om hur till exempel staden förhåller sig till konsekvenserna av den pågående digitaliseringen. Fler exempel skulle kunna vara: stadsplanering, integration, hantering av data, barns utbildningsresa inom kommunen och miljöarbete. Som synes har staden många komplexa frågor vi behöver angripa på ett nytt sätt.

Hur ska vi då göra för att angripa dessa frågor?

Strategier för att möta komplexitet

Nedan följer en kortare beskrivning kring sex stycken bevisade framgångsrika strategier för att bryta sönder stuprör och uppmuntra gränsöverskridande arbete vilket kan hjälpa oss att tackla den komplexitet som vi ställs inför kopplat till olika samhällsutmaningar. Strategierna lanserades i en artikel i Harvard Business Review under 2019. Artikeln bygger på ett omfattande forskningsunderlag.¹⁰

Börja med de som vill och ha ett tydligt mål

Det finns alltid de inom organisationen som är positivt inställda till en förändring. De är viktiga att få med på tåget. De kan i sin tur övertyga andra som är mer avvaktande att hoppa på den nya lösningen. Att då på ett tydligt sätt kunna beskriva din framtidsbild av vad du vill åstadkomma är helt avgörande för att lyckas. Med andra ord beskriv din framtidsbild!

Organisera dig för komplexitet!

- Formulera målsättning, uppföljning och reflektion (MUR). MUR-loopen tar aldrig slut.
- Skilj på enkelt, komplicerat och komplext. Olika frågor har olika verktyg för att lösas. Hantera det komplexa med hjälp av strategierna här intill.
- Du som chef behöver förstå ditt system. Var inte rädd att vara ute på golvet, ju mer du förstår desto bättre kan du vässa din systemledning.

*Från Klara Palmberg Broryds bok
Komplexitet*

2. Stöd och utveckla kulturmäklare

Kulturmäklare agerar som broar (eller häftmassa) som får andra medarbetare att samarbeta. Genom att

¹⁰ De har också kompletterats med resonemang från Klara Palmberg Broryds bok Komplexitet

agera som en bro med kunskap kring båda sidors ämnesområden får man medarbetare att samarbeta på ett helt annat sätt än i arbetsvardagen.

3. Uppmuntra människor att ställa frågor på ett öppet, opartiskt sätt som utforskar andras tänkande

Både chefer och medarbetare ska uppmuntras att ställa frågor som Varför? Tänk om? och Hur skulle vi? Om de uppmuntras att ställa dessa typer av frågor kommer de med tiden att bli mer nyfikna och lära sig mer om hur andra i organisationen tänker, vilket underlättar gränsöverskridande samarbete inom staden. Medarbetarna får på detta sett fler perspektiv genom att lyssna och förstå vad de andra pratar om.

4. Få människor att aktivt inta andras synpunkter

Ledningen bör uppmuntra medarbetare att inta andras synpunkter/ståndpunkter. Genom att göra det ökar chansen att man verkligen förstår hur den andre tänker, vilket bidrar till ett kollektivt lärande. Ett sätt att göra detta på rent praktiskt är att bjuda in till gränsöverskridande dialoger där medarbetare från olika förvaltningar eller avdelningar möts och pratar om gemensamma problem.

5. Bredda medarbetarnas perspektiv till att omfatta mer avlägsna nätverk

Medarbetarna bör uppmuntras att gå med i nätverk utanför organisationen. Genom att stödja nätverkande kan framför allt chefer inom staden hjälpa sina medarbetare att få tillgång till nya kunskapsområden och att lära sig av människor som tänker annorlunda än dem. På det sättet kan nya samarbeten skapas och andras kompetenser användas. Exempelvis erbjuder SKR:s ”Dela digitalt” många möjligheter kring samarbeten med andra aktörer runt om i landet.

6. Våga testa i liten skala.

Uppmuntra medarbetare och chefer att testa mer. I stället för att planera för den stora lösningen visar forskningen att det är mer framgångsrikt att testa sig fram i mindre skala. Många av testerna kommer visa sig misslyckade men i slutändan nås mer innovation och nya lösningar med mer testning. Den som testat mest vinner!

Nedan följer en lite mer detaljerad beskrivning kring det agila arbetssättet som just uppmuntrar till ökad testning och utveckling för att nå innovation.

Hur kan vi uppmuntra mer testning för att nå innovation?

Agilt arbetssätt kan beskrivas som att en process där man arbetar med delleveranser i korta cykler. Man testar, analyserar och förbättrar dem efterhand i stället för att fokusera på en stor slutleverans. Det agila tankesättet går att applicera på projekt men också rent allmänt i verksamhetsutveckling. Förutom att arbeta mer agilt kan även ett ökat processarbete gynna samarbetet över funktionsgränserna. Nedan följer en kort beskrivning av det agila tankesättet komprimerat till fyra principer:

1. Förvänta dig, och välkomna förändring:

Mycket tyder på att förändringstakten kommer att öka. Att välkomna och hantera förändringstakten kommer att vara en framgångsfaktor.

2. Ersätt resursfokus med kundfokus:

Medarbetaren och medborgaren är alltid i fokus. Resurserna bör organiseras runt dessa.

3. Testa, inhämta feedback och reflektera:

Våga testa innan det är färdigt och utveckla tjänster tillsammans med dem som

tjänsterna är till för. Här kan man med fördel utgå från en PDSA-cykel, alltså Planera, Göra (Do), Studera och Agera. Reflektera till sist över testerna och gör mer av det som fungerat.

4. Gå från kontroll till förtroende:

Utveckla avdelningsöverskridande, självorganiserande team som bryter stuprören. Om teamen får rätt förutsättningar kommer de att ha egna drivkrafter att lösa utmaningar.

Samverkan – arbetsform för att möta komplexitet

Samverkan ses som en lösning av många, både inom och mellan organisationer för att möta komplexitet. Det kan dock vara ett trubbigt verktyg då det allt som oftast kan leda till oklar ansvarsfördelning och ökad byråkrati. Det är också svårt att följa upp och utvärdera hur arbetet har gått.

Hur kan samverkan hjälpa oss?

Samverkan kring komplexa samhällsutmaningar mellan olika organisationer kräver tydlig ansvarsfördelning. Att fler deltar gör att det kan upplevas som otydligt vem som har ansvar för vad och vad som förväntas av den egna organisationen. För att möta dessa utmaningar behöver samverkan organiseras, styras och ledas på ett tydligt sätt. Annars finns det en överhängande risk att olika aktiviteter i olika organisationer sker utan en gemensam riktning.

Checklista vid organisatorisk samverkan:

- Bygg samverkan på formell grund.
- Beskriv vad som ska uppnås i samverkansarbetet.
- Identifiera och beskriv vilka roller och vilket ansvar som olika aktörer i arbetet har.
- Klargör vilken aktör som samordnar, administrerar och följer upp samverkansarbetet.
- Kom överens om finansieringen och verka för ett gemensamt finansiellt ansvarstagande.
- Kom överens om en beslutsprocess.
- Följ upp och utvärdera kontinuerligt för att nå ett lärande i organisationen.

Möndal

Möndal har idag en klassisk hierarkisk linjeorganisation som beskriver hur staden är organiserad. Behöver staden under de kommande åren fundera på en större organisationsförändring? Svaret på den frågan är enligt aktuell forskning från Lunds universitet troligen nej. Större förändringar av organisationer är kostsamma och tar mycket tid i anspråk. Resultatet är heller inte garanterat positivt. Ett billigare sätt att försöka slå sönder våra stuprör är att applicera ett mer samarbetsorienterat tanke- och arbetssätt kombinerat med en ökad medvetenhet om vad som krävs för att arbeta med komplexitet.

Det påbörjade arbetet med att gå över till en mer tillitsbaserad styrning ger en bra grund att bygga vidare på. Det finns också en hel del lyckade exempel på samverkan inom och mellan stadens förvaltningar. Vidare behöver staden komplettera sin klassiska projektmodell med ett mer agilt angreppssätt för att verkligen kunna få kraft in i digitaliserings- och innovationsarbetet.

Att fundera vidare på

- Vilka komplexa frågor ställs ni inför i er verksamhet?
- Använder ni er av beskrivna strategier för att hantera komplexitet?
- Känner ni er nyfikna på ett mer agilt arbetssätt? Vad krävs i så fall för att ni ska arbeta med det?
- Vilka bra exempel har ni på samverkan i er egen verksamhet? Vad har varit framgångsfaktorer? Hur kan en systematik kring samverkan byggas upp? I dag är den oftast personbunden. Om exempelvis en nyckelperson som har ett uppbyggt nätverk slutar sin anställning finns det en risk att arbetet faller i glömska och man måste börja om på ny kula.

Källor

- [Harvard business review, Cross-Silo leadership, 2019.](#)
- [Kairos Future AB, What's NXT – Framtidens digitala organisationer är agila, 2021.](#)
- [SKR, Vägval för framtiden 4, 2021.](#)
- [SKR, Att hantera komplexa samhällsutmaningar – organisera, styra och leda i samverkan, 2020.](#)
- Johan Alvehus, Tommy Jensen, Organisation, 2020
- Klara Palmberg Broryd, Komplexitet, 2020

ÖKAD MEDVETENHET OM SAMHÄLLETS SÅRBARHET- CYBERSÄKERHET

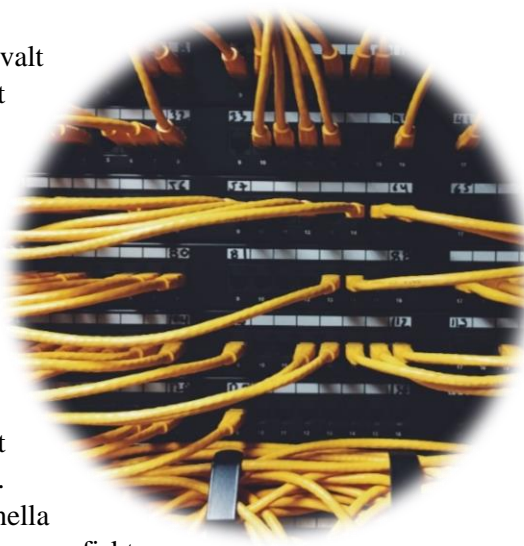
Introduktion

Samhällets ökade sårbarhet har många dimensioner. I år har vi valt att fokusera på cybersäkerhet då ämnet är högst aktuellt och det är viktigt att ha en god kunskap om, och beredskap för att hantera, en cyberattack och dess effekter på drabbade verksamheter.

Ransomware, skadlig kod, DDoS-attack och phishing. De är alla exempel på termer och begrepp som har blivit allt mer bekanta då medierapportering, såväl globalt som i Sverige, i tilltagande grad fokuserat på cyberhot och cybersäkerhet.

Detta till följd av att antalet cyberangrepp ökat betydligt och att konsekvenserna de medför för dem som drabbas är omfattande.

Cyberangrepp utförs idag av såväl enskilda hackare som kriminella organisationer och stater. Dessa angrepp kan ske oberoende av geografiskt avstånd och i såväl fred som i kris eller krig. Kombinationen av relativt låg risk och potentiellt hög utdelning, i form av såväl ekonomisk vinning som politisk effekt, gör det till ett effektivt verktyg för hot aktörer att gynna sina intressen. Kraven på robust och systematiskt arbete inom cyber- och informationssäkerhet, liksom kontinuitethantering, ökar.

Världen

Världen är idag mer uppkopplad och ihopkopplad än någonsin tidigare. Digitalisering och teknikberoende skapar många fördelar men innebär också en ökad sårbarhet och risk att utsättas för cyberattacker. En cyberattack kan ske genom exempelvis lösenordsattacker, e-postangrepp, nätfiske, skadlig kod eller angrepp mot mobila enheter. I hela Europa ökar cyberbrottsligheten och antalet cyberattacker. Samtidigt blir denna brottslighet allt mer sofistikerad. Trenden kommer sannolikt att växa sig starkare i framtiden givet att 22,3 miljarder apparater världen över väntas vara uppkopplade mot Internet of things senast 2024.

Digitalisering medför en större arena att agera på men också en större arena att bli attackerad på. Den digitala världen känner inga geografiska gränser vilket medför att såväl den som utför en cyberattack som den som blir måltavla kan befinna sig varsomhelst i världen. En cyberattack innebär ofta omfattande kostnader för den som drabbas. Detta både i form av eventuella lösensummor, förlorad alternativt förstörd data samt förlorad tid då system ligger nere. Det kan också ha en negativ inverkan på förtroendet och tilliten hos allmänheten. Då många offentliga och privata verksamheter använder samma digitala tjänsteleverantörer och är sammankopplade med beroenden mellan varandra kan konsekvenserna av en cyberattack, även i de fall då måltavlan är en enskild aktör eller ett visst system, bli mycket omfattande.

Motiven, liksom tillvägagångssätten, för en cyberattack varierar. Det vanligaste motivet är pengar och cyberangrepp som utförs med ekonomiska motiv sker inte sällan genom ransomware. I dessa fall tillskansar sig angriparen filer eller hela system, ofta genom att infektera offrens system med skadlig kod, kryptera datan och hota med att publicera eller förstöra den om inte en lösensumma betalas. Under de senaste åren har en rad sådana attacker uppmärksammats. En av de mest kända ägde rum 2017 då nära 100 länder världen över drabbades av en synkroniserad it-attack med viruset Wannacry. Viruset låste drabbade datorer och angriparen krävde lösensumma av användarna för att komma åt innehållet.

Bland de drabbade fanns bland annat den brittiska sjukvårdsmyndigheten NHS med följden att flera brittiska sjukhus inte kunde komma åt sina journalsystem och att planerade operationer fick skjutas upp.

Sverige

Även i Sverige har omfattande cyberattacker uppmärksammats. I juli 2021 havererade kassasystemen hos matvarukedjan Coop till följd av att en av företagets mjukvaruleverantörer drabbats av en cyberattack. I december samma år drabbades Kalix kommun av en omfattande cyberattack genom ransomware som medförde att kommunen under flera veckor förlorade tillgång till så gott som samtliga av sina digitala system.

I den digitala världen är alla grannar och det innebär att vi numera har många stora och ibland hotfulla grannar i vårt digitala närområde.

Årsrapport 2021, FRA

Cyberangrepp sker dagligen mot Sverige och de blir allt mer avancerade. Metoder och verktyg för cyberangrepp utvecklas ständigt och hotaktörernas förutsättningar förändras i takt med teknik-utvecklingen. Effekterna av ett cyberangrepp kan få stora konsekvenser för samhällsviktiga funktioner och kritiska IT-system, och de direkta och indirekta samhällskostnaderna för cyberangrepp beräknas till miljardbelopp.

Sverige befinner sig i en tid där den tekniska och digitala utvecklingen sker i ett högt tempo. Digitalisering har potential att förenkla och effektivisera många verksamheter men det öppnar också upp för utmaningar och risker. Exempelvis innebär digitalisering beroende av kontinuerligt fungerande informations- och kommunikationsteknik och i takt med att allt fler processer och verksamheter digitaliseras skapas också en allt större potentiell angreppsytta.

Samtidigt som cyberangrepp med ekonomiska motiv har blivit vanligare bedöms de allvarligaste cyberhoten mot Sverige nu komma från andra stater. Det är framför allt är stater som har resurser att utveckla avancerade virus som kan ta sig in i IT-system som styr elnät, vattenverk och industrier. Om viktiga samhällsfunktioner slås ut innebär det stora påfrestningar för individer, för totalförsvaret och för samhället som helhet. Stater kan därmed använda cyberangrepp för att gynna sina ekonomiska intressen men också, genom att orsaka allvarliga samhällsstörningar, gynna sina politiska intressen. Dessa aktörer gör ingen skillnad mellan civilt eller militärt, eller offentligt och privat. Viktiga samhällsfunktioner och kritisk infrastruktur är attraktiva mål för cyberattacker från andra stater då dessa kan nyttjas för att påverka Sveriges beslutsfattande i fred, skapa oro i ett krisläge eller allvarligt försvåra landets försvarsansträngningar i krig. Sveriges försvarsförmåga är idag inte bara beroende av att skydda våra militära resurser. Det är också av stor vikt att skydda viktiga samhällsfunktioner och kritisk infrastruktur från intrång och angrepp.

I syfte stärka Sveriges förmåga att hantera cyberhot fick Säkerhetspolisen tillsammans med Försvarets radioanstalt, Försvarsmakten samt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2020 i uppdrag av regeringen att inrätta Nationellt cybersäkerhetscenter (NCSC)¹¹. Inom ramen för NCSC ska arbetet för att förebygga, upptäcka och hantera cyberangrepp och andra IT-incidenter koordineras. Centret ska också ge råd och stöd avseende hot, sårbarheter och risker. NCSC ska även utgöra en nationell samverkans- och informationsutbytesplattform mellan privata och offentliga aktörer inom cybersäkerhet.¹²

¹¹ Samverkan inom ramen för cybersäkerhetscentret ska inledas 2020 och utvecklas stegvis 2021–2023. Regeringen avser att under 2023 ta ställning till hur cybersäkerhetscentrets verksamhet fortsatt bör inriktas och bedrivas efter 2023.

¹² Cybersäkerhet omfattar all verksamhet som är nödvändig för att skydda nätverks- och informationssystem, användarna av dessa system och andra berörda personer mot cyberhot.

Mölnadal

Mölnads stad, liksom Sveriges övriga kommuner, har ett stort ansvar inom cybersäkerhet. Viktiga samhällsfunktioner så som hälso- och sjukvård, dricksvattenförsörjning, avfallshantering och allmänna val har direkt bäring på kommuners uppgifter. Det ställer krav på ett robust och systematiskt arbete inom cyber- och informationssäkerhet. En hög nivå av medvetenhet och relevanta åtgärder utgör en tröskel för att kunna stå emot alla typer av angrepp, oavsett bakomliggande syfte. Risken för att drabbas av en cyberattack går att minska men dock aldrig helt att utesluta.

Det innebär att staden både behöver ha förmåga att motstå cyberattacker och förmåga bedriva sin samhällsviktiga verksamhet om en cyberattack ändå skulle ske.

Hoten utmanar många traditionella föreställningar om konfliktens natur och om gränserna mellan militärt och civilt, cyber och fysiska domäner, krig och fred, och mellan yttre och inre säkerhet.

Årsöversikt 2021, MUST

Att Mölnads stad kan komma att drabbas av en cyberattack är en identifierad risk som uppmärksammas i stadens risk- och sårbarhetsanalys som färdigställs under 2023. I en serie workshopar som genomfördes hösten 2022 analyserades stadens samhällsviktiga verksamheter och förmåga att upprätthålla dessa vid en omfattande cyberattack. Arbetet har medfört såväl en nulägesanalys som identifierade utvecklingsområden och en kunskaphöjning hos deltagande förvaltningar och bolag inför fortsatt arbete med att ytterligare stärka stadens motståndskraft och resiliens.

Parallellt med den digitala utvecklingen behöver ett anpassat och systematiskt säkerhetsarbete bedrivas genom exempelvis informationssäkerhet, IT-säkerhet och kontinuitetshantering. Annars finns risk att de fördelar vi räknar med på kort sikt inte blir lika goda, eller i värsta fall omvandlas till negativa faktorer, i ett längre och samhällsövergripande perspektiv. Trenden för cyberattacker, såväl globalt som i Sverige, är uppåtående och ställer allt skarpare krav på vår cybersäkerhet liksom vår förmåga att upprätthålla vår samhällsviktiga verksamhet - även vid störningar.

Att fundera vidare på

- Hur tror du att människors förtroende till samhällets institutioner påverkas av cyberattacker mot offentliga verksamheter?
- Hur beroende är du och din verksamhet av digitala system?
- Hur skulle du och din verksamhet påverkas av en eventuell cyberattack?
- Hur arbetar du och din verksamhet idag med informationssäkerhet, IT-säkerhet och kontinuitetshantering?

Läs mer

- FRA, 2020 – *Cybersäkerhet i Sverige: Hot, metoder, brister och beroenden* <https://www.msb.se/rapport-cybersakerhet-i-sverige-2020-hot-metoder-brister-och-beroenden.pdf>
- FRA, 2020 – *Cybersäkerhet i Sverige: Rekommenderade säkerhetsåtgärder* <https://www.msb.se/rapport-cybersakerhet-i-sverige-2020-rekommenderade-sakerhetsatgarder.pdf>

Källor

- Europeiska rådet, 2022 – *Cybersäkerhet: så hanterar EU cyberhot* <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/cybersecurity/> Hämtad 2022-11-22

- MUST, 2022 – *MUST årsöversikt 2021* <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/rapporter/musts-arsoversikt-2021-.pdf>
- RISE, 2022 – *Cyberhot mot Sverige: En sammanfattning för ledare och beslutsfattare* <https://www.ri.se/sites/default/files/2022-09/Rapportprocent20CybersprocentC3procentA4kerhet.pdf>
- SVT, 2022 – It-attacken mot Kalix kommun – detta har hänt <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/it-attacken-mot-kalix-kommun-detta-har-hant> Hämtad 2022-11-22
- SVT, 2017 – *Stor cyberattack mot flera länder: kräver lösensumma* <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/brittiska-sjukhus-utsatta-for-it-attack> Hämtad 2022-11-22
- Säkerhetspolisen – 2022, *SÄPO årsbok 2021* https://sakerhetspolisen.se/download/18.650ed51617f9c29b552287/1649683389251/Sakerhetspolisen_arsbokprocent202021.pdf

SLUTORD

Vi hoppas att den här rapporten bidrar till en gemensam bild och att den väcker tankar och skapar intressanta diskussioner. Till nästa rapport kan det vara andra trender och samhällsförändringar vi behöver komplettera med. Det kan ske saker i vår omvärld som gör att det är helt andra saker som vi kommer att fokusera på.

Vår förhoppning är nu att du som läsare har tagit till dig analysen på ett sätt som passar dig och dina behov. Är du medarbetare i Mölndals stad kan du diskutera dessa frågor vidare i till exempel din arbetsgrupp. Kontakta din chef eller någon av nedanstående personer för mer information om de möjligheterna. Du kan läsa mer på intranätet; [Trend- och omvärldsanalys - Intranät](#)

Fullständig information om vårt arbete med trend- och omvärldsanalys hittar du på www.molndal.se/omvarld

Bästa hälsningar från arbetsgruppen som har tagit fram denna rapport

Cecilia Rignell
Utvecklingsledare

Sara Davidsson
Utvecklingsledare
Mål- och verksamhetsstyrning

Paula Svanquist
Kommunikationsstrateg

Ragnar Dahlgren
Analytiker

Felipe Flores
IT-projektledare

Erik Wässing
Processcontroller

Elin Carlsson Ahlbeck
Controller

Frida Brännborn Torbäck
Utvecklingsledare
Miljö och klimat